

пролетарі всіх країн, єднайтеся!

МОЛОДНЯК

орган ЦК ЛКСМУ
рік видання VII

літературно-мистецький
громадсько-політичний
та науково-популярний журнал

за редакцією:

в. васютинського, г. епіка,
о. корнійчука, с. крижанівського,
о. левади, л. первомайського

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

ч е р в е н ь

(78)

6

1933

двоу молодий більшовик

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літописі Українського Друку“, „Картковому репертуарі“ та інших покажчиках Української Книжкової Палати.

Редактор—*О. Корнійчук*
Ред. мови й коректор—*П. Костюк*
Техкер—*Шишко*

Здано до складання 13-VI-33 р.
Підписано до друку 10-VIII-33 р.
3 $\frac{1}{4}$ сап. арк. В 1 пап. арк. 107.200 зн.
Формат паперу 62×94 сант.
Вага 1 м. стопи 38 клг.

підсумки VI пленуму ЦК ЛКСМУ

1. УХВАЛИ ПЛЕНУМУ — БОЙОВА ПРОГРАМА ДІЙ ЛКСМУ

22-24 червня відбувся VI пленум ЦК ЛКСМУ, що опрацював троє питань: участь комсомолу у збиральній кампанії та хлібоздаванні; зміцнення колгоспного осередку та робота з колгоспною молоддю і виконання ухвал ЦК ВКП(б) та Раднаркому СРСР про роботу вугільної промисловості Донбасу. Пленум відбувся після робіт пленуму ЦК КП(б)У і на засадах його ухвал накреслив завдання комсомолу України для найважливішого часу сільсько-господарських робіт і хлібоздавання. Червневий пленум ЦК КП(б)У дав вказівки партійним організаціям про те, що цей час літньо-осінніх робіт є найважливіший, найвідповідальніший і вельми напружений період і що від успіхів збирання, обмолоту та хлібоздавання залежатиме основний показник нашої роботи — чи ми зуміємо і наскільки зуміємо закріпити наслідки весняної сівби.

Пленум ЦК КП(б)У звернув увагу місцевих організацій на ті особливості класової боротьби і обставини на селі, в яких проходять усі літньо-осінні найважливіші сільсько-господарські кампанії.

Обидва пленуми відбулися в обстанові, коли ми стаємо до вирішних боїв за високий соціалістичний урожай, за цілковиту ліквідацію відставання сільського господарства України, бо ж: „основне і головне завдання — це витягти сільське господарство України з того проривного стану, в якому воно перебувало останніх років, і позбавитися тих труднощів, що ми ще й тепер маємо на Україні“ (П. П. Постишев).

Пленум відбувся саме тоді, коли ми, як ніколи, повинні узятися за виконання гасла т. Сталіна — перетворити всі колгоспи на більшовицькі і колгоспників на заможних.

Розпочинаючи свою роботу, пленум першим, головним питанням поставив — мобілізувати всі сили, волю, енергію, ентузіазм комсомольців, робітничої, колгоспної та одноосібної молоді на бойове збирання урожаю і на виконання плану хлібоздавання державі.

На січневому пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б), геніальний стратег більшовизму, вождь нашої партії т. Сталін у своїй промові „Про роботу на селі“ вичерпливо, з усією чіткістю, викрив помилки партійних організацій у керуванні сільським господарством, у проведенні хлібозаготівель минулого року, показав нову тактику класо-

вого ворога, озброїв партію і робітничий клас глибокою марксо-ленінською аналізою нової обстанови на селі. Борючись за виконання історичних вказівок т. Сталіна, що він їх дав у своїх промовах на січневому пленумі ЦК і ЦКК, на з'їзді колгоспників-ударників, на основі постанови ЦК ВКП(б) від 24 січня цього року, партійні і комсомольські організації України домоглися вже перших успіхів. Весна цього року показала, який стався перелам у масах колгоспників, у їхньому ставленні до праці і трудової дисципліни. Ці успіхи здобуті наслідком зміцнення керівництва КП(б)У непохитним більшовиком, секретарем ЦК ВКП(б) тов. *Постишевим*, зміцнення обласних організацій, створення політвідділів МТС, наслідком рішучого удару по рештках розгромленого, але поки що недобитого куркульства та його агентури.

У боротьбі за сівбу комсомол України допоміг партії і сам домогся деяких успіхів. Багато комсомольських організацій, осередків, особливо комсомольців-ударників показали героїчні зразки боротьби за проведення весняної кампанії, за зміцнення колгоспів. Проте, ці успіхи недостатні,— вони є тільки перші кроки до потрібних успіхів, адже ще багато комсомольців, осередків і організацій працювало, та й досі працюють, незадовільно і особливо яскраво це можна бачити на Чернігівській області, на Старобільській групі районів Донбасу. Боротьба за високий соціалістичний урожай не кінчається сівбою, а тільки починається. Отже, головне — попереду. Пленум застеріг комсомольські організації про величезну шкідливість настроїв перепочинку, самозаспокоєності, що в окремих ланках комсомольських організацій і керівних комітетів можна бачити.

Нова обстановка, що характеризується остаточною перемогою колгоспного ладу, розстроєнням класового ворога ставить перед комсомолом нові, підвищені завдання. Перемога колгоспного ладу рскриває перед молоддю широчезні перспективи культурного і політичного зростання і поряд з цим вона висуває перед комсомолом величезні вимоги — глибоко опанувати процес колгоспного виробництва, виховати молоде покоління колгоспників у дусі більшовизму.

Повторювати важливість виконання плану вуглевидобутку — зайве. Пленум відзначив, що комсомольська організація Донбасу і його керівні комітети, починаючи від обкому, на початку не зрозуміли усієї ваги і значення постанови ЦК та РНК, недооцінили сили опору виконанню цієї постанови з боку ворожих елементів — і в лавах комсомолу і поза його лавами. Схвалюючи заходи, що вжив обком, пленум визнав, що ці заходи недостатні. Центральне завдання донбасівського комсомолу — зміцнити ділянковий осередок, перебудувати суть і методи керування так, щоб головний упор скерувати на зміцнення ділянкового осередку, на допомогу йому.

Тим то ухвали пленуму — бойова програма дій комсомольських організацій Донбасу. Її можна виконати тільки при умові рішучого розгортання більшовидької самокритики в лавах комсомолу

та робітничої молоді, тільки рішучою боротьбою з опортуністами та саботажниками, на основі вказівок тт. Сталіна, Молотова і Кагановича, рішуче зміцнюючи класову боєздатність кожного комсомольця, молодого робітника, ведучи робітничу молодь на здійснення ухвал партії.

У жовтні 1933 року ленінський комсомол, двічі червонопрапорний, святкує свої великі роковини — 15-річчя ВЛКСМ. VI пленум вирішив звернутися до всіх обкомів, міськомів та райкомів ЛКСМУ, до всіх осередків, комсомольців, робітничої та колгоспної молоді України з відозвою — більшовицькими перемогами зустріти п'ятнадцятирічний ювілей ленінського комсомолу. Кращою підготовою до цього ювілею буде — найактивніша боротьба ленінського комсомолу України за збирання урожаю і особливо за хлібоздавання. Тим то пленум Центрального Комітету ленінського комсомолу України оголосив всеукраїнське змагання на кращу участь комсомольських організацій у боротьбі за збирання соціалістичного врожаю і дострокове здавання хліба державі.

Озброїти кожного комсомольця, молодого робітника, колгоспника і одноосібника ухвалами пленуму, чітко визначити його місце у виконанні цих ухвал — ось головне, бо ми увійшли вже в смугу виробничих боїв за те, щоб обробити, зберегти, зібрати урожай і цілком виконати план хлібоздавання. Це можна зробити тільки в умовах рішучої більшовицької боротьби з класово-ворожими, буржуазно-націоналістичними проявами і діями, на засадах підвищення класово-революційної пильності, виховуючи маси комсомольців і молодь у дусі пролетарського інтернаціоналізму.

VI пленум ЦК ЛКСМУ дав нам бойову більшовицьку програму дій на найближчий етап розвитку юнацького комуністичного руху на Україні. Отже, завдання полягає тепер у тім, щоб понести ці ухвали в маси, довести їх до свідомості кожного комсомольця, робітника і колгоспника, взятись по-бойовому, по-більшовицькому за їх виконання. Опрацювання постанов пленуму ЦК визначатиметься не резолюціями, а конкретними, живими більшовицькими ділами в організації молоді на виконання бойових завдань партії

II. ПІДГОТУВАТИСЯ ДО ЗБИРАЛЬНОЇ — ЦІЛКОМ ВИКОНАТИ ПЛАНИ ХЛІБОЗДАВАННЯ

У доповіді т. Мускіна про роботу комсомолу у збиральній кампанії та в хлібоздаванні і в розгорнутих дебатах висунуто цілу бойову практичну програму дій комсомольських організацій у збиранні та охороні врожаю і в цілковитому виконанні плану хлібоздавання державі. Цілком зрозуміло передчасним було б уже тепер підводити підсумки боротьби за високий урожай, виходячи з весняної сівби. Навпаки — пленум ЦК орієнтував організацію на рішучу боротьбу з опортуністичною самозаспокоєністю, що її виявили у виступах делегати на пленумах одеського та київського обкомів і засуджені виступами т.т. Косарева і Андреева. Хоч цієї весни на соціалістичних ланах працювало скажімо по Харківській

області 71% комсомольців безпосередньо в полі, у Дніпропетровській області по 20 районах із 38.000—27.653 працювали безпосередньо в полі і 72% на *провідних* професіях, в Одеській—80,6% комсомольців робило в колгоспному виробництві, 72% на вирішальних провідних професіях, та не тільки в цих областях маємо такі показники. Такий самий стан можна було бачити в районах і інших областей, хоч, правда, на такій важливій ділянці роботи, як робота на тракторі, ми вже мали 50% комсомольців трактористів (Одеська область), у Дніпропетровській по 20 районах працювало 3.000 комсомольців трактористами. Але, кажемо, головне полягало у підготові до весняної сівби, щоб правильно розташувати комсомольців на вирішальних роботах в окремих районах і областях, і це не погано пощастило зробити. Тут за приклад може правити Одеська область, що по 38 районах нараховує (без учителів і учнів) 30.000 комсомольців, з яких 24.200 працювали безпосередньо в колгоспному виробництві. При чому, на виробничих ділянках сили розставлено так: трактористами робило 4715 чол., що становить 50% трактористів-комсомольців загальної кількості трактористів, бригадами у виробничих бригадах було 1027 чол., конюхами та їздовими працювало 4796 чол., сівальниками—3181 і т. д. Не гірше було і в Харківській та Дніпропетровській областях. Цієї весни цілий ряд осередків, тисячі комсомольців виявили на праці справжній героїзм.

Ось для прикладу візьміть бригаду Хитрюка, колгоспу ім. Карла Маркса, Грушківського району. Ця бригада за п'ять днів посіяла усі ярі зернові замість встановлених семи днів, при чому бригада перевиконала план на 10 га. Візьміть кращих ударників Шибінського, Топоркова, Волкова, Яченка з бригади комсомольця Добридіна, що сіяли замість норми 3 гектари—6 га. на день. Робота бригад була скерована на успішне закінчення весняної сівби, при чому такі передові бригади головну увагу в своїй роботі скеровували на якість. Ці бригади дали свої позитивні наслідки, але це нас заспокоїти не може, ми не можемо задовольнитися із здобутих досягнень, тим більше, що ухвали ЦК КП(б)У від 13 травня ще й досі не виконано, не всі організації добре і однаково добре працювали.

Ми не можемо задовольнитися із наших успіхів ще й тому, що вирішальна робота — попереду. На засадах здійснення ухвал пленуму ЦК треба зуміти охоронити урожай від бур'янів, від шкідників, від злодіїв та розкрадачів, треба підготувати кадри, тягло і машини, треба правильно і найефективніше їх використовувати. Під час збиральної кампанії треба достроково виконати план поставки зерна державі, як найперший священний обов'язок кожного комуніста й комсомольця.

Пам'ятаючи про те, що роботу провадитимемо в умовах жорстокої класової боротьби, ми повинні не забувати, що головні помилки комсомольських організацій торік були ті, що організації не зуміли і не зрозуміли особливостей обстановки минулого року, не виявили пильності, прогавили і не викрили своєчасно маневрів класового ворога—куркуля, петлюрівця, махновця, що пролізли до

колгоспів і в деяких з них посіли керівні посади, не організували справжньої охорони врожаю, припустилися крадіжки та розбазарювання хліба.

Комсомольські організації не повели своєчасно молоді на боротьбу за збирання врожаю, за виконання планів хлібоздавання, а наслідком було те, що сотні тисяч пудів хліба розкрадено, розбазарено, а плану хлібозаготівель не виконано.

Мусимо відзначити деякі дуже болючі факти, як от: комсомолец Гречушний Іван брав участь у крадіжках хліба; у Калузькій сільраді, скажімо, 700 цнтн. хліба пішло в солому; урожай з 37 гектарів злодії обікрали під час косовиці тощо. Тим то завдання цього року—не потурати злодіям, пильнувати кожну зернину, рішуче бити по тих, хто намагається красти та розбазарювати хліб, підриваючи міць колгоспів. Що маємо зробити? Організувати добру охорону врожаю—ось найголовніше наше завдання. Це значить, не повторювати помилок минулого року, це значить зібрати урожай у строк і без втрат. Боротись з втратами—це значить не припускати таких помилок, як торік у колгоспі „Шлях Леніна“ Тетянівської сільради, де втрати становили 3.000 цнтн. хліба, або в колгоспі „Червоний Степ“ де пішло у послід 700 цнтн. А такі сумні факти далеко не поодинокі. І найгірше те, що, скажімо, в артілі „Комінтерн“ на очах комсомольця Гаюхи, щоб тільки зірвати плани хлібозаготівель, пропили 1000 пудів хліба, а він, комсомолец Гаюха, мовчав—бо був сином куркуля.

Ще раз кажемо—такі дії класового ворога, його агентури скеровані на зрив найважливішої сільсько-господарської кампанії, і їх треба розстрошити за всяку ціну.

Або ось, у Снігурівському районі торік незаконно роздано авансом на трудові 20.000 пудів хліба. А таких районів як Снігурівський на Україні було чимало. Чимало районів не провадило справжньої боротьби з куркульсько-петлюрівськими, махновськими та іншими контрреволюційними елементами, а в наслідок—величезні втрати хліба, зриви у виконанні хлібоздавання, труднощі із постачанням усередині колгоспів.

Треба нещадно повести боротьбу із засміченістю лав комсомольських організацій класово-ворожими елементами, що ведуть розкладницьку роботу, що беруть під свій вплив відсталіх молодих колгоспників, бо ж чим, як не цим можна пояснити те, що осередок Сукого Ставу Снігурівського району класового ворога Нагорного Назара, якого за організацію крадіжки хліба (у нього знайшли 6 ям із хлібом), приговореного до страти, бере на поруки, дає підписку про його благодійність. Чистка п'яти райорганізацій стверджує це, бо виключено у цих п'яти організаціях з лав комсомолу 1341 чол., цебто 30,7% усіх тих, хто підлягав чистці.

Із вичищених дітей куркулів, торговців, офіцерів білої армії, попів, бандитів, жандарів і поліцаїв було 309 чол., цебто 23%, а по деяких організаціях цей відсоток досягав 45.

Отже, виявити класову пильність сьогодні, як ніколи, треба, особливо в справі охорони врожаю—треба нещадно боротись із

шкідниками, з ворогами в кожному осередку. В кожному осередку повинна працювати дружина охорони соціалістичної власності, передусім посівів. У цих дружинах повинні брати участь не лише комсомольці, молодь, а й дорослі колгоспники, виділяючи із складу дружин спеціальних об'їждчиків.

Охороняти врожай — це значить не припустити торішніх помилок у збиранні, не затягувати косовиці, укластися цілком у термін, визначений урядом та партією. Для цього слід бути цілком готовими розпочати збиральну кампанію.

Великої ваги у підготові до збиральної кампанії мають кадри, що забезпечать збір урожаю без втрат, без розбазарювання. Партія і уряд багато попрацювали над створенням цих кадрів. У нас на Україні у цих жнивях працюватиме 46 000 тракторів, 4200 комбайнів, 19 000 двигунів, локомотивів, 25 300 молотарок, 7 000 ваговозів, а з ремонтом сільсько-господарських машин в окремих районах не скрізь гаразд. Ось взяти хоч би Чернігівську область, де фактично провалено весняну сівбу. На 1 липня там відремонтовано жниварок 79 %, молотарок — 59 %, двигунів — 50 % і т. д.

В окремих районах інших областей теж не краща справа з готуванням до жнив. Ось хоч би взяти приклад, як бере участь комсомол Ново-Празького р-ну Дніпропетровської області у ремонті с-г. машин. Ми бачимо, що на 5 липня жниварок відремонтували 57 %, молотарок — 38 %, локомотивів — 27 %, комбайнів — 30 % і т. ін. Отже, участь комсомолу, в ремонтній кампанії аж геть незадовільна. Правда, цього року комсомол спромігся організувати 95 дружин, поставити 48 дозорів охорони засівів, провести рейд готовости до збиральної тощо.

Комсомол повинен рішуче заходитися над готуванням до жнив, повинен мобілізувати всі свої сили на своєчасну підготовку машин до роботи в полі.

До збиральної кампанії завчасу треба готуватися саме тому, щоб сотні тисяч пудів хліба зберегти від втрат. Практично для цього мають працювати сигнальні пости, що слідували б за досяганням хліба, щоб вчасно починати косовицю. ЦК ВКП(б) у своєму рішенні указав на основні важелі боротьби з втратами. Перше — не чекати на загальне досягання хліба, починати косити ще в стані воскової стиглості, друге — снопов'язання, третє — організація згрібання колосків, мобілізація піонерів-школярів і взагалі дітей на збирання колосків.

Під час обмолоту не втратити, ані грама. Це для нас має не аби-яку вагу, бо за орієнтовними підрахунками зернового науково-дослідного інституту, торік близько 140 млн. пудів хліба втрачено і розкрадено саме під час молотьби. Отже треба собі поставити завдання — не пізніше як за 6 днів після початку косовиці відразу ж взятися до молотьби, запровадивши для цієї роботи точний графік. Тут комсомольці мають подбати, щоб молотарки не робили жодної години перестою. Домагатися зразкової роботи від зорі до зорі всіх молотарок і, передусім, молодняцьких молотарок. Не припускати залишення зерна у соломі та полові, збудувати польові

амбари, щоб зерно на повітрі під дощем не лежало, не гнило, не проростало.

Уроки минулого року, та й весняної сівби цього року особливо в тих районах, де провалилася сівба, вчать нас, як треба дбати про сполучення механічної тяглової сили з живою силою. Цієї весни щось із 70 % тягла на Україні становили коні. Отже, коню — найбільше піклування, найбільше уваги. Тут комсомольці мають відіграти не останню роль. Коней треба використати на всі 100 %. У Понорницькому районі кінську силу цієї весни використали тільки на 50 а подекуди на 30 %. На підставі здійснення рішень ЦК ВКП(б) треба зробити працездатними усіх коней, волів. Кращий комсомол буде той, у якого всі коні будуть робочими кіньми, будуть працювати і виконувати норми. Треба подбати за такого коня у соціалістичному господарстві, якого не бачило ще дрібне одноосібне господарство. А для цього мусимо попідкуватися, щоб підвищити потужність кормової бази, отже, всі комсомольці мають взяти активну участь у силосуванні та сінозбиранні.

Пленум ЦК визнав за неправильне, коли окремі організації, приділяючи увагу кінському комплектуванню, не дбають про добрих коней. Пленум ЦК, як ми сказали, багато віддав уваги кадрам. Він визнав за неправильне, що окремі організації, дбаючи про кількісне комплектування курсів, занедбали якості підготовки кадрів. За готування кадрів комсомольські організації повинні відповідати, бо ж у цьому вони мають відігравати виключну роль. Готування кадрів — це наша кривна комсомольська справа, від неї залежатиме висока продуктивність машин. Нову техніку соціалістичного сільського господарства нам слід опанувати передусім на основі оголошеного всесоюзного змагання комбайнерів — краще організувати роботу комбайнерів у нас. До цього змагання мають увімкнутися всі молоді комбайнери України. Кадри — це наша вирішальна ділянка. Той, хто не працює над якістю готування кадрів, чи хоче він цього, чи не хоче, — є співучасник дій тих класово-ворожих, сил, що прагнуть зірвати боротьбу за хлібоздавання цього року. У відозві VI пленуму ЦК говориться:

„Комсомольські комітети, осередки й комсомольці! Візьміть під особливий контроль якість готування кадрів для всіх ділянок збиральної і хлібозаготівельної кампанії. Виженіть із курсів чужі, що випадково потрапили, елементи, організуйте змагання серед курсантів на краще опанування своєї справи, розмістіть всі свої сили так, щоб вони були на вирішних ділянках боротьби за хліб, щоб увесь комсомол працював на полі“.

Ми повинні дбати не лише за сьогоднішній день, за успішне проведення збиральної, за виконання планів хлібоздавання цього року. Похід за високої соціалістичний урожай наступного року вимагає від нас активної участі у піднятті парів.

Комсомольські організації, кожен комсомолець повинен бути у перших лавах бійців за першочергове, дотермінове здавання хліба державі, пам'ятаючи вказівки т. Сталіна: „Не заслоняйте своєї уваги турботою про фонди та запаси різного роду, не від-

вертайтеся від головного завдання. Розгорніть хлібозаготівлі від перших же днів збирання і форсуйте їх, бо перша заповідь — виконати план хлібозаготівель”.

Організувати участь комсомолу у виконанні планів хлібоздавання державі — це значить організувати збирання тари, мішків тощо, організувати безтарові перевезення, це значить подбати про участь у ремонті шляхів, елеваторів, зсипних пунктів, це значить взяти найактивнішу участь у доборі вагарів, приймальників, возів, рахівників, комірників тощо. Це значить виконувати тверді графіки вивозу зерна. Комсомольські організації повинні слідкувати за виконанням рішень партії про заборону зустрічних планів, борючись із тими, хто намагається їх організувати, як з куркульською провокацією, скерованою на дискредитацію закону про обов'язкову поставку зерна. Комсомол повинен установити контроль за тим, щоб аванси видавалися в суворо організованому порядку, не більше як 10% від фактично обмолоченого хліба на середколгоспні потреби, аж до цілковитого виконання зобов'язань про здачу хліба державі, з тим, щоб цей відсоток збільшити до 15 для колгоспів, що добре і чесно працюють.

Так само особливу увагу треба звернути на мобілізацію комсомольських організацій у радгоспах, щоб не припускати буржуазних тенденцій у радгоспах, які мали місце минулого року. Правильно зрозуміти сигнал, поданий телеграмою тт. Сталіна і Молотова з приводу приховування засівів зlodіями з партквитками в кишені в Одеському зернотресті, підготувати комсомол радгоспів до більшовицької боротьби за хлібозаготівлі. Не обходить нас питання і про натурсплату МТС, повернення позик і виконання завдань з міркука.

Але, коли ми повернемося до весняної сівби у Чернігівській області, то побачимо, що вона провалилася ще й тому, що там не організовано роботи з одноосібним сектором, саме тоді, коли ця область з одноосібником повинна була найкраще працювати, бо ж там одноосібний сектор посідає чільне місце. За приклад у цьому мусить бути Харківщина, що організувала роботу в одноосібному секторі як слід і підготувала сьогоdnішнього одноосібника, а завтрішнього колгоспника, до виконання зобов'язань перед державою. До цього треба опрацювати серед усіх трудящих одноосібників молоді відозву зльоту одноосібників Харківської області, визначити завдання кожного трудящого одноосібника, роз'яснити ці завдання і вести їх на виконання найважливіших господарсько-політичних завдань, цим самим дати змогу трудящому одноосібникові завоювати собі право вступити до колгоспів і разом з ними будувати нове соціалістичне колгоспне господарство.

III. ЗМІЦНИТИ КОЛГОСПНИЙ ОСЕРЕДОК — ОРГАНІЗУВАТИ РОБОТУ З КОЛГОСПНОЮ МОЛОДДЮ.

Роки здійснення першої п'ятирічки для комсомолу були періодом, коли він особливо напружено проходив на практиці науку

комунізму, бо ж „спілка комуністичної молоді має бути ударною групою, що в усякій роботі подає свою допомогу, виявляє свою ініціативу, свій почин“ (Ленін).

Усі ми пам'ятаємо боротьбу, що її 5 років тому провадив комсомол за поворот своїх промислових організацій обличчям до виробництва. Цей поворот означав собою цілий етап у житті комсомолу. Треба було цю роботу підпорядкувати питанням виробництва, головні свої сили перекинути на вирішальні ділянки і під проводом парторганізації це йому вдалося зробити.

Ми живемо і працюємо тепер в такий час, коли такий самий корінний поворот ми повинні зробити в роботі сільського комсомолу. Увесь перебіг соціалістичної перебудови країни, увесь процес розвитку союзу щільно підвели нас до цього. Той факт, що з перемогою суддальної колективізації наші сільські осередки відразу ж стали осередками великих соціалістичних господарств, вимагає від нас цілком нової постанови роботи сільського комсомолу і водночас відкриває велетенські можливості до його дальшого зростання, класової загартованості. У постанові ЦК КП(б) У про участь комсомолу у весняній сівбі визначено, що „хвіба комсомольської роботи є недостатня, а подекуди і зовсім непомітна організаторська роль колгоспних осередків у розгортанні соцзмагання та ударництва, у боротьбі за темпи і надто за якість сівби, у масово-політичній роботі та культурно-побутовому обслуговуванні молоді“, — тимто ЦК КП(б) У запропонував цією постановою „створити такий комсомольський колгоспний осередок, який був би справжнім організатором мас молоді, організував би серед неї соцзмагання і ударництво, боротьбу з ледарями, дезорганізаторами, розкладачами громадської власності, куркульсько-петлюрівськими елементами, за виконання колгоспами й одноосібниками зобов'язань перед державою“.

Комсомол на селі являє собою величезну потужну політичну силу. Лише в колгоспних осередках на Україні нараховується 327 тис. чоловіка об'єднаних в 15.000 колгоспних осередків. 60% усіх колгоспів України мають комсомольські осередки. Одних лише членів бюро і секретарів осередків є більше як 50 тис. чоловіка.

Уже є не поодинокі осередки, що з допомогою політвідділів — цього могутнього чинника — зуміли організувати свою роботу на користь колгоспного ладу. Тисячі ударників дала весняна сівба цього року, нові форми роботи запроваджено в життя, комсомольські ланки, помбриги по масовій роботі — все це ішло на користь постійно утвореної бригади. Секретар осередку колгоспу „Дев'ять років без Ільича“ Ніжинського району, Чернігівської області каже:

„Весна змінила обличчя нашого комсомольського осередку. Нові питання стали перед комсомольцями: плуги, сівалки, норми, якість, високий урожай, заможне життя. Живо обговорювали комсомольці ці питання і вирішили організувати два комсомольські плуги, дві сівалки, викликали на змагання осередок колгоспу „Нове життя“. Кожен комсомолец викликав на змагання молодого

колгоспника. Комсомольські плуги давали замість норми 0,5—0,6 і 0,65, га, комсомольці Сарновець Грицько, Музь Іван, Цуярка Олекса — кращі ударники-плугатарі. Добре працювали комсомольські сівалки. Комсомолец Керч Федір — кращий сівальник у колгоспі“.

Та, на жаль, таких осередків у нас ще мало і тому постало питання, виконуючи ухвали ЦК КП(б)У, зміцнити центральну ланку нашої спілки — комсомольський осередок. На перше червня біжучого року для зміцнення комсомольських осередків відряджено близько 2 тис. чол. виробничого активу, але, на жаль, окремі обкоми на цьому заспокоїлися. Узяти хоч би Чернігівське ООБ, що надіслало 535 секретарів, 117 групоргів, 56 пропагандистів, пропустило через семінари 675 секретарів осередків і на цьому майже припинило роботу. Не пішли на те, щоб і далі виконувати ухвалу про колгоспний осередок. Отже, фактично ухвалу виконують незадовільно, формально і це негативно позначається на роботі

Безперечно, правильне є те, що від секретаря осередку в великій мірі залежить міць осередку. Отже, в першу чергу осередку треба міцний ідеологічно-витриманий класово-загартований, політично-розвинений секретар. Але це ще не все. Треба організувати систематичну допомогу і керівництво цим секретарям. Наше завдання — ліквідувати „кампанейщину“ у надсиланні секретарів з кращих комсомольців-ударників колгоспного виробництва, особливо з тих комсомольців, що працюють на вирішальній роботі колгоспного виробництва, перевірених у боротьбі за весняну сівбу, за збирання і хлібоздавання.

Отже, за виховання такого секретаря помічники начальників політвідділів МТС по комсомолу вже взялися. Правда, хоч тут є певні непорозуміння, що іноді загострюються в зв'язку з гонором секретаря РК, а іноді в зв'язку з нерозумінням конкретної роботи, але остання постанова ЦК ВКП(б) про колгоспний осередок і взаємини політвідділів та райкомів ясно і чітко визначає функції та діяльність тих і тих у керівництві колгоспним осередком.

Рішуче усунути часту, нікому непотрібну зміну секретарів колгоспних осередків, закріпивши їх щонайменше на рік; разом з цим усунути практику призначення і звільнення секретарів без обговорення на загальних зборах осередку. Рішення пленуму вимагають: „виховати у комсомольців почуття відповідальності за керування організацією, за добір своїх керівних кадрів. Пленум схвалив ужиті бюро ЦК заходи про організацію спеціальної всеукраїнської школи секретарів колгоспних осередків і організацію обласних місячних курсів, з охопленням 3.000 секретарів,— нам треба більше поширити практику організації семінарів осередків при політвідділах і райкомах, залучаючи до керування цими семінарами кваліфікованих партійних, комсомольських та інших працівників.

Перекидання комсомольців у колгоспне виробництво дуже важлива річ, так само як і розставлення сил на вирішальних ділянках колгоспного виробництва, але не можна за цим забути про зміст роботи осередку. У 763 осередках Чернігівської області (а ця кількість

складає третину усіх осередків області, що нараховують 16.184 комсомольців, з них зайнято у виробництві 14.103, що становить 84%) розставлені сили були хоч і не погано, але над цим у великій мірі не осередки попрацювали, а тому робили комсомольці погано, — зміст роботи не відбивав питань колгоспного виробництва. Для нас зміст роботи в осередку має не абияку вагу. Тимто пленум запропонував серйозно попрацювати коло питань середспілкової роботи, ставлячи в основу роботи осередку потребу опанувати кожним комсомольцем усіх питань колгоспного будівництва з тим, щоб забезпечити вплив комсомолу в колгоспі і завоювати більшість колгоспної молоді і колгоспників на здійснення завдань партії.

Для створення справді колгоспно-виробничого осередку ЛКСМУ пленум запропонував закінчити реорганізацію міжколгоспних осередків. У доповідях Вознесенського і особливо Велико-Лепетинського райкому почувалося формальне ставлення до зміцнення колгоспного осередку. Самі доповіді показали, що в цих районах ще не вжито будь-яких серйозних заходів до зміцнення колгоспного осередку і розгорнення роботи серед молоді. Пленум вказав Велико-Лепетинському РК на цілком неприпустиме явище, що він за довгий час не тільки не вислухав на своїх засіданнях доповіді про роботу комсомольських групоргів, а навіть і колгоспних осередків. Зовсім неправильне і неприпустиме явище, коли велика частина комсомольців, крім своєї роботи на виробництві на основній кваліфікації, не має ніяких комсомольських навантажень. Комсомольська робота багатогранна і не можна випускати жодної ділянки, бо з цього скористається класовий ворог. Тим то кожному комсомольцеві треба дати навантаження, щоб воно сприяло підвищенню його політичного рівня й авторитету в колгоспі, організаторській ролі серед молоді і розгортанню масово-політичної роботи осередку.

Дане комсомольцеві завдання треба вчасно перевіряти, ліквідуючи цим самим безвідповідальність комсомольця. Адже ж безконтрольна людина — безвідповідальна. Якщо комсомолец неспроможний виконати доручену йому роботу, якщо та робота йому не під силу — організувати йому допомогу. Треба ліквідувати формальне ставлення до комсомольця, забезпечити ленінський стиль у роботі осередку, розгорнути аматорський рух, — каже тов. Бубекін, редактор „Комсомольской правды“ у своєму виступі. Основна метода нашої роботи — соціалістичне змагання.

VI пленум ЦК накреслив програму практичних робіт для зміцнення колгоспного осередку, розгорнення роботи серед молоді, визнавши за зовсім незадовільну роботу комсомольських організацій середколгоспної молоді, бо деякі осередки зовсім відірвані від колгоспної молоді, від її життя, її інтересів, забуваючи, що колгоспну молодь треба завоювати, залучити її в масово-політичну роботу і тільки так можна дійти значних успіхів на цій важливій ділянці.

Так само пленум чітко визначив завдання у зв'язку з підвищенням політичного рівня комсомольців, перебудови керівництва осе-

редками, запропонувавши у зростанні осередків неухильно виконувати ухвали III пленуму ЦК ВЛКСМ і ЛКСМУ. „Приймати до лав ЛКСМУ головню кращих ударників-трактористів, бригадирів, рілників, сівачів з дорослої молоді, перевіреної у боротьбі з класовим ворогом, у боротьбі за справу зміцнення колгоспів. Поруч з цим рішуче боротися із спробами форсувати зростання з огульним прийманням, пам'ятаючи, що головне завдання комсомолу тепер е — підвищення класової боєспроможности і ідейно-політичного рівня організацій, очищення їх від класово чужих, що примазалися, елементів“ (З постанови ЦК КП(б)У).

Виробничі і міські організації несуть цілковиту відповідальність за всю роботу колгоспних осередків, отже, не можна обмежитися тим, що вже зроблено в час культуходу, хоч тут окремі організації — скажімо харківська — не погано попрацювали. Найважливіше завдання міських КСМ-організацій — не лише виділяти міцних перевірених людей на секретарів осередків, а й передавати досвід свій колгоспному осередкові.

Велика роля політвідділів МТС, що вони відігравали у зміцненні роботи осередків, відзначена пленумом ЦК. Пленум зобов'язав усі організації давати якнайбільшу допомогу в роботі політвідділів, нещадно борючись з тими, хто заважає їм працювати. На основі виконання постанови ЦК ВКП(б) від 15 червня організувати дружну спільну роботу в розгортанні масової роботи серед молоді у зміцненні колгоспного осередку — основи організації ВЛКСМ.

IV. ВИКОНАТИ ПОСТАНОВУ ЦК ВКП(б) І РАДНАРКОМУ СРСР ПРО ВУГІЛЬНУ ПРОМИСЛОВІСТЬ ДОНБАСУ

Велику увагу пленум віддав питанню перевірки виконання постанови ЦК ВКП(б) і Раднаркому про роботу вугільної промисловости Донбасу, заслухавши доповіді Сталінського і Краснолуцького міськомів і Донецького обкому. У доповідях тов. Гаврилова та тов. Тополя, в дебатах на доповіді розгорнено різку критику помилок у роботі комсомолу Донбасу.

Виходячи з ухвал пленуму ЦК КП(б)У про те, що „комсомольська організація ще по-справжньому не розгорнула належної роботи за мобілізацію широких верств молоді на реалізацію постанови ЦК і Раднаркому, тоді як комсомольська організація відіграє найбільшу ролю в справі вугільного видобутку, а особливо в боротьбі з плінністю робочої сили, ЦК ЛКСМУ і Донецький обком не вжили достатніх заходів, щоб швидко перебудувати комсомольську роботу з упором на шахту і не подали достатньої допомоги шахтним комсомольським осередкам“, Пленум ЦК ЛКСМУ накреслив дальші заходи у роботі комсомолу Донбасу, особливо в справі перебудови і дальшої боротьби за здійснення ухвал ЦК і РНК та пленуму ЦК КП(б)У. Комсомольські організації Донбасу і його керівні комітети, починаючи з обкому, спочатку не зрозуміли всієї ваги і значення постанови партії та уряду, недооцінили сили опору виконанню цієї постанови і в лавах ЛКСМУ і поза його лавами.

Деякі організації формально поставилися до ухвали, не розгорнули більшовицької самокритики проти канцелярсько-бюрократичних методів керівництва, намагаючись обмежитись резолюціями, ухвалами і засіданнями, замість справді бойової мобілізації мас комсомолу і молоді на здійснення цих важливих директив партії та уряду.

Історична постанова ЦК ВКП(б) та Раднаркому від 8 квітня поновому поставила питання про керування шахтою, що стала „справжнім заводом із складними механізмами“. Партійні й комсомольські організації повинні були негайно, від першого дня опублікування постанови по-більшовицькому запроваджувати її в життя, в найкоротший час домогтися докорінного зламу у виконанні програми вуглевидобутку. Але цього спочатку не було і тільки після телеграми т. т. Сталіна, Молотова і Кагановича, в Донбасі взялися за перебудову, зробивши перші кроки до справжньої перебудови роботи і методів керування.

Пленум ЦК схвалив заходи, вжиті бюрою донецького обкому до саботажників та їхніх підсобників у комсомолі, щодо зняття з роботи секретаря Краснолуцького міському—Крамського, секретаря Риківського МК Фролова, секретаря шахти „Американка“ Іванова та інш.

Але пленум визнав, що ці заходи є ще недостатні для того, щоб допомогти партії до кінця зламати опір і справді мобілізувати комсомольців та гірничу молодь на більшовицьку боротьбу за виконання планів вуглевидобутку.

Центральне завдання комсомольських організацій Донбасу—зміцнити ділянковий осередок, перебудувати зміст і методи керування так, щоб головний упор скерувати на зміцнення ділянкового осередку, на допомогу йому. Треба підняти всіх комсомольців і гірничу молодь проти саботажників і антимеханізаторів, розгорнути справжнє змагання за опанування комсомольцями і гірничою молоддю техніки механізму, домогтися створення постійних, технічно грамотних гірників.

Особливого значіння тепер набуває остаточне викорінення канцелярсько-бюрократичних методів керування в роботі комсомольських комітетів Донбасу. Треба рішуче викорінити розпорошеність, гастрольорські наскоки, формалізм, загальність, треба заходитися коло чорнової конкретної роботи, зміцнюючи ділянку, групу. Головне завдання комітетів—ліквідувати загальний, неконкретний підход, формалізм, установити жорстокий контроль за роботою ділянкового осередку, зміцнюючи трудову дисципліну, систематично працюючи з молоддю, організовуючи її на боротьбу за повне використання усіх механізмів, за правильне проведення нової системи зарплати, повсякденно здійснюючи керівництво соцзмаганням, особливо індивідуальним змаганням, всіляко підтримуючи кращих ударників, передаючи і поширюючи їхній досвід.

Крім відрядження Центральним Комітетом АКСМУ 50 чол. на керівну роботу до шахткомів АКСМУ для зміцнення вирішальних шахтних комітетів, донецький обком повинен забезпечити шахти, що їх взято під особливий догляд партією, міцним складом робіт-

ників, додатково взявши для зміцнення і ті шахти, що їх тепер зміцнюють у зв'язку з ухвалою пленуму ЦК КП(б)У.

Треба рішуче розгорнути більшовицьку самокритику у лавах комсомолу і робітничої молоді, борючись на основі вказівок тт. Сталіна, Молотова і Кагановича з саботажниками, опортуністами, рішуче підвищуючи класову безздатність кожного комсомольця і в цілому організації. Виступ т. Андреева про роботу комсомолу вугільного Донбасу чітко викрив причини відставання донбасівського комсомолу і накреслив основні заходи для ліквідації цього відставання.

Ухвали пленуму—бойова програма дій на найближчий час для комсомолу Донбасу, що повинен по-більшовицькому боротися „за проведення в життя постанови ЦК ВКП(б) і Раднаркому і на її основі дійти піднесення соцзмагання і ударництва, за опанування механізмів, за зниження собівартості, за збільшення продуктивності праці, за цілковите виконання планів видобутку вугілля“ (З постанови пленуму ЦК КП(б)У).

У роботах пленуму взяли участь заступник голови РНК і секретар ЦК КП(б)У т. Любченко П. П., що в своїй промові чітко визначив націоналістичні та троцькістські помилки т. Скрипника на фронті національно-культурного будівництва, орієнтуючи учасників пленуму на рішучу боротьбу з цими помилками, за правильне проведення національної лєнінської політики партії—інтернаціональне виховання бійців нового соціалістичного суспільства.

Не може бути ніякого сумніву, що комсомольська організація України, її керівні органи не зрозуміли нової обстанова класової боротьби, притупили свою більшовицьку пильність, послабили останніх років увагу до фронту національно-культурного будівництва, цим давши змогу працювати і шкодити класовому ворогу. Ми припустилися великих помилок і в роботі на селі, і в культурному будівництві. Тов. Постишев на червневому пленумі ЦК КП(б)У цілком правильно і вчасно з усією більшовицькою відвертістю і непримиренністю викрив перекинуття національної політики, що були на Україні, та помилки т. Скрипника. Промова т. Постишева мобілізує всю партійну, комсомольську організації України на рішуче виправлення припущених помилок.

Разом з партією, під її проводом, під проводом П. П. Постишева, ЛКСМУ повинен розгорнути ще нещаднішу боротьбу на два фронти з великодержавним ухилом, що й далі залишається головною небезпекою, і українським націоналізмом, за непохитне проведення лєнінської політики, за чистоту вчення Лєніна і Сталіна.

З великою промовою на прикінцевому засіданні VI пленуму ЦК ЛКСМУ виступив Павло Петрович Постишев, що докладно висвітлив особливості цього року, накреслив чергові завдання комсомолу України. Керуючись вказівками т. Постишева, по-більшовицькому зустрінемо 15-річчя ВЛКСМ, виконаємо завдання, висунуте проводирем нашої партії т. Сталіним—зробити цей рік останнім роком труднощів. „Це таке завдання, такі перспективи, які викликають і не можуть не викликати у кожного більшовика, у

кожного позапартійного активного робітника і колгоспника новий приплив енергії і бадьорости у боротьбі, певність перемоги, готовість покласти всі свої сили на розв'язання цього завдання, з тим, щоб у подальшому рухатися вперед з ще більшим успіхом, з меншими труднощами, більш високими темпами, вперед до остаточної і цілковитої перемоги" (П. П. Постишев).

Виконуючи вказівки, що їх дав т. Постишев на пленумі ЦК КП(б)У і ЦК ЛКСМУ, ми мусимо організувати справжнє більшовицьке змагання кожного колгоспного осередку за переможне проведення збиральної кампанії, за дострокове виконання плану хлібоздавання державі.

Керуючись директивами ЦК, комсомольські організації повинні узяти найактивнішу участь у чистці партії—допомагаючи їй перевірити свої лави, очиститись від ворогів, що обманом пролізли до лав партії, від опортуністів, що зраджують справу партії, від націоналістично-петлюрівських елементів, від тих, хто не бореться ділом за генеральну лінію ВКП(б).

"Давайте ж мобілізуємо волю і енергію мільйонів комсомольців України, мас робітничої і колгоспної молоді і всю кипучу енергію, ентузіазм комсомольців і молоді віддамо нашій великій партії, щоб зберегти урожай, щоб з честю до строку виконати план хлібоздавання, щоб радянська Україна стала найпередовішою в сільському господарстві республікою Великого Радянського Союзу, а ЛКСМУ найпередовішим загоном двічі червонопрапорного ВЛКСМ".

Л Ю Б О В

Ед. Багрицькому

Знаю я—батьки мене любили,
з шости років віддали до школи
і хотіли, щоб обов'язково
рабином зробився їхній син.

І ім'я мені дали—Ефраїм,
рабину ім'я це добре личить,
з восьми років я читав
молитви,
з дев'яти — гемару і талмуд.

Тільки не збулася їхня мрія,
тасувались роки, ніби карти...
Пам'ятаю—хедер в синагозі,
сухорлявий ребе, мордобій...

Пам'ятаю: налітали банди
і вбивали впертих комуністів,
також і євреїв-бідаків...
І висли
їх тіла на соснах і дубах.

Це важке дитинство
промайнуло,
в порожнечі давности
сховалось.
Тільки в ті часи забув
любов я—
гостру зненависть тоді впізнав.

Потім двадцять перший рік
і голод.
Гостювала смерть у кожній
хаті.
Кістяки лежали на панелях;
кістяки ходили по хатах.

Пам'ятаю я тоді проходив
повз вечірніх райдужних
віконниць,
там жили багатії спокійно
обростали салом непачі.

Я ходив і заглядав у двері,
звідти м'яса запахи неслися.
Слинна залоза приготувала
слину,
з ранку й риски в роті не було.

Пам'ятаю, я зайшов у хату
кантора старої синагоги
(це було надвечір у суботу);
він вечеряв вільний від турбот.

Коло столу вся сім'я сиділа,
а на столі парували смачно
і начинені пузаті щуки,
курячі бульйони та компот.

Я неначе оstownпів, а згодом
вирвалося у мене: а гут
шабес!—
потім попросив шматочок хліба
і подумав: не відмовить він.

Він—високий і властий
кантор—
звучним голосом, яким
молився богу,
загудів, звертаючись до жінки
(я стояв і слухав, він кричав),
— Ти чому дверей не зачинила?

Бачиш ка-зна хто заходить вхату
наче я господар ресторану,
цілий день приходять жебраки!

Це мене—замурзану дитину—
довело до сліз, до болю
й злости.
Я підскочив до смачного столу,

потропив миски і полумиски,
двері навстіж—гайда! —
навтьоки.

Вдруге я тоді пізнав ненависть,
гостру і блискучу, наче лезо,
це відтоді я горю любов'ю
до зненависти палкої, як любов.

смерть діда

Поруч мене у моїй кімнаті,
на жаркій пролежаній постелі
день-у-день відлежується дід мій,
сумовитий умирущий дід.

І обличчя зморщене—картопля
мерзла і стара—у нього.
Завжди
філософує про смерть,
про спокій,
про перебіг життьових подій.

—Все своє життя я чоботарив,
все життя віддав чужим
чоботям,
без чобіт ходили мої діти
і, не ївши, спати вони йшли.

Тільки, пам'ятаю, по суботах
я ходив з синами в синагогу,
ми єврейського молили бога,
щоб до смерті був не
скорий спад.

Ми єврейського молили бога..
Та хіба почує бог у небі
чоботарську злякану молитву
про сім'ю злиденну
в вісім душ?!

Не почує!—промовляє дід мій
цей сивоволосий Арістотель
з бородою до грудей, з очима
чорними й блискучими, як туш.

Я в дитинстві не ходив
до школи,
батько мій не вчив мене
талмуду,
змалку горя я зазнав без міри
і жалкого й гострого, мов ніж.

Тихо смерть зайшла до діда
в гості,
смерть сховалася у зморшках
серця,
смерть проникла у старечі
кості,
одбираючи життя.

І в моїй кімнаті, де, бувало,
на жаркій пролежаній постелі
день-у-день відлежувався
дід мій,
сумовитий, нині мертвий, дід,—

народився кучерявий правнук,
аж ніяк на діда не схожий,
і ім'я йому дали велике
з металевим дзвоном: Победіт!

д р у ж и н а

(ОПОВІДАННЯ)

... Навесні цукроварня завмирає. В просторих корпусах не вистукають мотори, не чути одноманітного ляскання пасів, не шиплять сердито кеснера і владний тупіт десятків чобіт не хвилює розмірену пісню заводу. І всупереч цій тиші, ледве вловимій тузі, що бродить широкими залами заводу—оживає майстерня. З ранку до пізнього вечора у дві зміни важко гупають парові молоти, шарудять трансмісії і двічі на день пискливо й зухвало верещить сирена.

Максим відчуває цю істотну зміну в житті заводу. І в нього, як і в багатьох інших робітників, наступ весни відзначається спорожнінням кагатного плацу, а початок зими довгим ланцюгом колгоспівських возів із буряками. За вісім років перебування на цукроварні він звик до нового життя, злився з ним в одне ціле і забув про минуле.

Від минулого, до речі, лишилися тільки спогади, якісь невідразні і не зовсім приємні. Тому він і намагався не думати про нього, лише іноді воно саме нагадувало про себе в той чи той спосіб, змушувало думки вертати до себе, але час ішов і воно забувалося.

1

Росяний ранок заглядав у вікна. Роса діамантами виблискувала на вітах дерев; роса ледве помітними смужками перетнула скло вікон і здавалося, що сонце саме вмилося тією росою і тому сяє так блискуче і привабливо. Свіжий вітер увірвався в широко розкриті двері і приємно залоскотав обличчя. Ритмічно гойдалася трансмісія і в такт їй розмотувався клубок хвильних, приємних думок.

Хвилюватися і радіти було з чого. Максим відчував, що в цю саму мить, такі самі думки, сполохано б'ються не тільки у його голові. На часинку підведе голову: перед очима пропливають зігнуті над варстатами постаті робітників, зосереджені обличчя і чорні цятки очей так само, як і зір Максима, щоразу спиналися на вузькій, довгій таблиці, яка в'ялася верхнім загостреним кінцем у стелю. Ретельна рука вивела білі стовпчики чисел. І в очах тремтіли мінливі вогники—то радісні, то тривожні. Таблиця показувала перебіг ремонту. Вона була дзеркалом роботи цеху. Вчорашній

день приніс перемогу Максимовій бригаді, але поруч з нею бригада Пащелопи недовиконала свого завдання. Пащелопи, ніби відгадуючи зміст Максимових думок, підводить над варстатом голову зустрічається поглядом з Максимом і перенісся йому перерізують три глибокі зморшки. Він розуміє невдоволення Максимове. Переходовий прапор, що ще вчора був такий близький для їхнього цеху, сьогодні тільки химера.

Та, не зважаючи на хвилювання, у майстра на вустах пробігає посмішка і на перенісці зникають зморшки. Він радіє хоча б з того, що змінився Максим. Місяць тому поразка його бригади, тільки викликала задоволення у Максима, а тепер Пащелопи бачить яскраву зміну у ставленні його до інших товаришів.

Знає Пащелопи, що завтра на бюрі осередку стоятиме його звіт і товариші лаятимуть закидатимуть йому зрив темпів ремонту: він наперед знає всі ті правдиві і гнівні обвинувачення, що поспліяються на його адресу. Обвинувачувати будь-кого немає потреби. Вся вина на бригадиrowі; він керує, він мусить і відповідати. Настирливо гризе різак сталь, настирливо гризуть думки, мозок майстра.

Максим розумів настрої Пащелопи. За багато років спільної роботи вони навчилися розуміти один-одного з рухів і виразу на обличчі. Правда, не раз між ними були суперечки, власне завжди не мав рації перечити Максим, але ж заздрість переважала. Та заздрість, що ось Пащелопи теж токар, а виробляє більше,—це лишилося у Максима як наслідок від минулого, від довгих років бідкування на селі. Воно не швидко вивітрилося і тут на заводі. Але Максим перемагав це почуття в собі. Старий токар, який працював уже двадцять років на цій цукроварні, у якого спершу за підручного працював Максим. У молодості, старий, зазнав чимало біди й знущань. І тому добре розумів він русявого хлопця, який прийшов вісім років тому до нього вчитися мудрощам токарництва. За п'ять років він вивчив Максима, і той став самостійним майстром. А майстер радий, що так швидко навчив хлопця і надалі допомагав йому. Рік тому Пащелопи вступив до партії. Максим добре пам'ятає той літній вечір у заводському клубі, коли приймали старого до партії. А після зборів (удвох поверталися додому) старий казав Максимові:

— Ти, брат, теж подавай. Ніяк тепер без партії не можна. Обов'язок кожного свідомого робітника бути комуністом.

Потім, опинившись насамоті, Максим промовив сам собі:

— А чому б і не вступити?

Відтоді минуло багато часу. Він не наважувався. Пригадував, як колись Пащелопи говорив йому, коли сперечалися:

— Не розумію тебе. Здається такий, як усі ми. Наймитиував, голодував, жили з тебе тягли, але ж заздрість та злість засіли в тобі не туди, де треба, Замість ворога — друзів колошкаеш.

І знав Максим, що відомо осередкові його стосунки з іншими майстрами, неправдиві вчинки, лайки через дрібниці. Чув Максим, як іноді за спиною, нарочито голосно, розраховуючи, що це почує

він, підручні комсомольці говорили про його скупість. Удома виліз свої вагання дружині.

Вона чуло вслухалася і хитала головою:

— Навіщо тобі той осередок?!

— Як?

— Отак! — Причмокнула язиком і заходила стукати тарілками, розливаючи страви. — Навіщо? Живемо, як люди, ну і живи. Без тебе обійдеться.

Не погоджувався, але мовчав. Була ще одна людина, що відговорювала Максима. Тесляр Гладун, що частенько заходив до нього, говорив:

— Наше діло — сторона. Вісім часів і — шабаш. Ми по робочому, по нашинському, як батьки і прадіди.

Гладун жив за цукроварнею в чистому одноповерховому будинкові, мав великий город та дві корови. У нього ж Максим уперше побачився з сіроокою дівчиною Олею, що стала йому потім за дружину. Пащелопа Гладуна не любив.

— Ти менше з ним водися. Павук він, — казав майстер, — не наша кров у ньому. Він за пана першим підлизником був в управителя.

Дружина Максимова — Гладуніві приходилася далекою родичкою. На цукроварні працювала недовго, один сезон, а коли вийшла заміж, роботу облишила. Максим так захопився родинним життям, що перестав часто відвідувати майстра. Дружина завжди докоряла:

— Тобі цей старий дорожчий за мене.

Вона не хотіла розуміти, що старий зробив для нього. Вона не любила Пащелопа, і той частенько поривався сказати Максимові:

— Не така дружина була потрібна тобі, ой, не така! — Але старий стримувався і мовчав. Бувало раніш увечері, після роботи, підуть вони удвох із Пащелопою на Кузьминський став, сядуть на човна, зайдуть в очерети і вудять до пізньої ночі рибу. Не стільки тієї споживи, як приємних розмов. Вечори ті минулися. Та й навряд чи пішов би тепер сам Пащелопа вудити рибу. У день — майстерня, увечері — завком, осередок. Старий увесь віддався роботі. Непомітно дружба їхня розколювалася.

Але те спільне, що склалося протягом років, міцно зв'язувало старого і молодого майстра. Замість широк розмов їх зв'язала спільна напружена робота.

Прорив у бригаді Пащелоповій був випадковий. Причини його були прості і непередбачені. У вівторок на роботу не вийшли Стецюк та Голопуп і бригада не дала норми.

Сьогодні обидва похнюплені стояли за варстатами.

Пащелопа щоразу змріював похилені постаті гнівним зором, поривався вилаяти, але вирішив: — місце для цього не тут. В обідню перерву хтось намалював на клаптику паперу їх двох, вони стояли обнявшись, тримали в руці по пляшці з роззявленими ротами, на зразок турецького півмісяця. Увесь цех зібрався біля колони, де наліпили малюнка, і реготав. Приходили із інших цехів. До юрби

наблизився Гладун. Невисокого зросту, в сірій спецівці, з головою, що скидалася на буряк, він вкотився на своїх коротких ніжках у коло і притиснувся до малюнка. В кутку цеха на станині сидів Стецюк, гриз ліниво огірка і дивився тупо в землю. Гладун роздивився малюнок, потім знайшов очима Стецюка, знову глянув на малюнок і пішов до дверей, нічого не промовивши.

Раптом на порозі спинився, рвучко повернувся і вуста, зведен, гнівно судорогою, процідили:

— У, гади!.. Що люди зробили? За свої гроші пили, а ви глузувати? Ваші гроші пропивали? Ваші? — питаю я — крикнув він верескливо і коливнувся наперед. З гурту вийшов Пашелопа і твердо відрубав:

— А що ж, не наші?

Стецюк, що досі сидів мовчки жуячи огірки, схопився, підбіг до Пашелопа і, незграбними рухами відганяючи повітря, ніби воно душило його, крикнув:

— Брешеш! Свої пропивав! Хочу — патаму п'ю! А тобі що? Прорив тобі пече?! Орденів хочеш?! Я человек правдивий, я можу!... — зустрів десятки розгніваних поглядів, обірвав, знітився і відійшов на бік. Гладун глянув у його бік і їдко вимовив:

— У-у, гнида! Свого відстояти не може! Душити таких!

— Тебе раніше, то й таких не буде, — гнівно вигукнув сухорлявий Проценко. Гладун подався назад. Від жорстоких гнівних слів війнуло плум'ям, воно обпало на його і він пішов геть, коливачи широким тулубом на коротких ніжках і, здавалося, що ніжкам цим зараз зламатися, тоді тулуб упаде на землю, розіб'ється, як жбан, і з нього потече смердюча, гнила рідина. І раптом на неосяжному пладу, вкритому брухтом і блискучою жухелицею, серед сотень вагонеток і тачок, що завмерли на півгодини, Максим бачив її одну, цю широку, як жбан, спину, що купалася в червоному сонці і гостра зненависть поїняла серце. Він стиснув кулаки і люто прошепотів: — Падлюка!

2

Наступних днів Максим уникав зустрічі з Гладуном. Проходив повз нього, відводячи в бік голову, удавав, що не помічає.

Спочатку Гладун здивувався, він не чув тоді гнівного вигуку Максимова, і не йняв віри, що той може назавжди порвати з ним стосунки. Останнє було не в його планах. На початку це спантеличило тесляра і він навіть наважився запитати Максима в чім справа. Згодом він передумав.

— Нічого, сам ще прийде до мене!

А в токарному цеху кипіла напружена робота. Пашелопа поставив собі — позбутися прориву за всяку ціну. Але ж напруга зривалася, знову на роботу не вийшов Стецюк. Пашелопа скипів і подав рапорта механікові, щоб звільнили Стецюка.

— Звільнити можна і звільнити його слід, — ствердив механік, — а де іншого візьмеш, сам знаєш, який гарячий час тепер, де токаря візьмеш?

Пащелопа відчував гостру правду цих слів, робити було нічого, доводилося коритися. Напруга в цеху не спадала. Кожну вільну хвилинку Максим з бригадою допомагали Пащелопі. Той по своєму оцінив цю допомогу і був щиро вдячний Максимові.

У ці хвилини у них ще більше зростала приязнь одного до одного. Декадні зведення про роботу токарного цеху були далеко не втішні. Тривога наростала. Прогули зривали план.

— Один чорт,— зауважив Пащелопа механікові,— що з ними, що без них. Я прожену Стецюка і Голопупа.

А ті мало зважали на зауваження. Догани в наказі і попередження в завокомі—не впливали. Але коли одного ранку Стецюк прийшов на роботу п'яний, Пащелопа розгніваний з нахабства прогнав його. Другого дня той вийшов тверезий.

3

У кімнату вливалися приємні пахощі бузку. Здавалося, що кожного річ пропахла ним і це нервувало Гладуна. Можливо, що не в цьому була причина нервування, але ж він закрив вікно, затулив віконниці і затягнув фіранку. В чистій просторій кімнаті, з великими іконами на стінах, парувал на столі самовар і освітлені сяйвом електричної лампочки привабливо виблискували чашки. Він налив собі чаю, відкусив рівними міцними зубами шматок рафінаду і, тримаючи на долоні глибоке блюдо, неквапно сьорбав, присмоктуючи язиком. Крізь розчинені двері долітав грукіт, дружина поралася біля плити, але це не заважало Гладунові думати. Здавалося, що в цю мить ніщо не може порушити спокою, ніщо не відрве його від думи.

Він так і застиг з простягнутою до рота рукою, на ній ледь-ледь тримтіло блюдо і широкі м'язисті губи щоразу нервово розтулювалися, пропускаючи повітря. По обличчю, по скронях, затримуючись у кущиках рудого волосся, стікав кривими струмками піт.

Він глянув у куток і побачив за божницею краєчок конверта, того конверта, що приніс у собі лист з такими несподіваними неприємними звістками.

Ніби скидаючи з себе задуму, випростався, блюдо колихнулося на долоні, і чай пролився, стікаючи за рукав, від несподіванки зойкнув і воно впало на землю, розбившись на дрібні шматки. З сусідньої кімнати озвалася дружина, але він не відповідав. Гладун дістав листа, обережно розгорнув засмальцьовані аркуші і, водячи пальцем по рядках, майже на пам'ять читав листа.

І він не ворухнувся, коли до кімнати зайшов Стецюк. Гладун не чув непевних кроків токаря, а той спинився, зітнівшись, заклавши руки до кишені, розглядаючи круглу, широку спину тесляра, голову непомірно широку, що, здавалося, росла із спини; він хотів був повернутися і так само непомітно вийти, як і зайшов, але в цю мить Гладун обернувся, побачив Стецюка, показав йому рукою на стілець, а сам почав ходити по кімнаті.

— Так,— видихаючи на повні груди повітря,— промовив Гладун,— діла, діла!.

Стецюк промовчав. А Гладун уже розмотував генета своїх думок. Він будував плани і в цих планах йому в пригоді ставав Стецюк.

Стецюк, не чекаючи на запрошення, налив собі чаю, брудними пальцями взяв великий кусок цукру, з хвилинку потримав ніби роздумував, потім вдоволено крякнув і кинув у чашку. Гладун, слідкував за його рухами, незадоволено скривився, але нічого не промовив.

Стецюк неквапно випив чай, витер рукавом засмальцованої блузи чоло і обернувся до Гладуна:

— Нащо мене кликав?

Гладун зупинився на півдорозі, пильно вдивляючись у Стецюкове обличчя. Потім підійшов до нього і поклав руку на плече.

Стецюк відвів очі в куток: запитання було зайве. Він знав чого хоче від нього Гладун. Але саме тому, що знав, Стецюк удавав повну необізнаність і чекав, доки той заговорить. У цю мить він жалкував, що прийшов сюди, він ладний був цієї ж хвилини встати й піти, щоб більше не повертатися сюди. Зір мимоволі зупинився на драних черевиках, що розлізлися майже зовсім на носках, і звідтіля виглядали чорні засмаглі пальці з загнутими до низу пожевклими нігтями. Стецюкові здалося, що таке саме його життя: чорне, засмагле і покарлючене. Гостра ненависть пронизала свідомість. Зненавидів цю чисту, затишну кімнату, сніжно білі фіранки на вікнах, пузатий самовар, і цю широку, непомірно товсту, огрядну постать Гладуна. Пальці зігнулися, зім'яли скатертину, забрязкотіли чашки. Зростала ще більша ненависть, коли пригадав свою квартиру, голі обідрані стіни, вікна позакривані пожевклими газетами, неприбраний стіл і чорний законтілий чайник, замість самовару.

І тоді, щось неблаганно правдиве й жорстоке докірливо зойкнуло в глибині його душі.

— Цьому винуватий ти сам!

Стецюк здригнув усім тілом. Ця думка голкою увійшла в серце, стілець під ним рипнув і це немов повернуло до дійсності. Спадала ненависть, замість неї народжувалася байдужість і пальці витягнулися на скатертині. Гладун помітив хвилювання Стецюкове, навіть більше, він догадувався, в чому саме справа і удавано спокійно промовив:

— Пішло життя таке... Все розбазарюємо, колись було заробиш і сам цим розпоряджаєшся, а тепер тобі всякі взноси, переноси, ледве копійку на себе збереш, по світу пустять нас ей, ей!

— Та тобі ще нічого плакатися? Тобі ще харашо, — обвів рукою Стецюк навколо себе.

— Е, голубе, хіба це нічого?!

Гладун сів і, посмикуючи ріденькі вуса, застогнав.

— Це ж не життя, каторга одна! Був хазяїн, порядок був. Бувало наградні тобі щороку. Сам давав. Бувало покличе до себе, почастує, а потім і, диви, четвертну в руки, так делікатно хе-хе-хе... А тепер смочуть з тебе, слідять, — нагнувся ближче до Стецюка,

немов боявся, що хтось підслухає,— кроку ступить не дають, усіх на учет беруть, ударниками зробити хотять, розумієш?!

Стецюк хотів заперечити, але байдуже ворухнув бровами і вони лягли на перенісці двома чорними п'явками, мов ссали одна в одної кров.

— А ти придивись, голубе. Кажу — ти придивись! Чого тебе в ударники не взяли? Хіба гірше від Пащелопи працюєш, гірше? — Прізвище Пащелопи Гладун промовив з огидою і губи йому вигнулися конвульсійно, мов ковтав якусь неприємну річ.

Останні слова вплинули на Стецюка. Тесляр натрапив на уразливе місце. Він пригадав, як на виробничій нараді висували його кандидатуру на преміювання, а Пащелопу відхилив її, розказавши нараді про те, як Стецюк відмовився взяти участь у суботнику на користь підшефного колгоспу.

— Вислужується, анахтема! — промовив Гладун, відгадуючи думки Стецюкові.

— Нехай вислужується, нехай! — запально вигукнув Стецюк, размахуючи правицею, а без мене до пуття не дійде, вже у прорив заліз. Я покажу — хто я! Вони побачать!

Він не мав жадного уявлення про свого невидимого ворога, навпаки — пригадав ставлення товаришів, розмови з механіком, але ввижалося, що ворог цей є, що він мусить бути, що його треба подолати.

— Ти правильно кажеш, правильно! — підхопив Гладун, — пам'ятаєш, тоді в цеху, я ж тебе боронив, а от цей Пащелопу каже: — не наш він, на тебе так, не радянський, поміляєш!

Гладун, розтягуючи хитру розмову, поставив на стіл пляшку, вміло висадив корка. Налив більшу чашку Стецюкові і чарку собі. Не дивлячись в її сторону, напوماцки знайшов Стецюк чашку і жадібно, єдиним махом, вилив собі в рот.

— Розоряють нас. З путі людей зводять. От і Максим. Нічого людина була, та й того зіпсував Пащелопу, в партію тягне.

„Бреше сволота! — промайнула думка, — крутить старий, хіба ж мене розорять, навпаки — все од мене залежить“, — і чи то від злості на себе чи на Гладуна, схопив пляшку надідив знову повну чашку і випив.

— А нам боятися нічого їх, чого боятися? Свобода рабочим, сказано, полная свобода, патаму революцію робили, — впевнено доводив Гладун.

— Свобода — правильно, правильно! — вже не тямлячи, що говорив, вторив йому Стецюк. Непомітно Гладун відсунув убік пляшку і сховав під стіл, не в його планах було дати Стецюкові упитися до безтями, потрібно тільки затьмарити мозок. Цього вже він досяг. А той уже не тямив нічого. В свідомості був лише образ Пащелопи, це був ворог. Йому видавалося, що в кутку стоять на тонких палицях десятки таких облич, вони неймовірно і довго кривлялися і сміялися над ним, хитро підморгуючи комусь. І зросла впевненість, що всьому винуватий Пащелопу.

— А-а-а, вб'ю! — крикнув Стецюк, схоплюючись на ноги.

— Сядь, сядь, не хвилюйся,—заспокоював Гладун,—одного — вбити дурниця, не думай про це, треба точити, знизу точити, кожен мусить точити. Тоді Пащелопів не буде...

Але Стецюк уже не слухав. Як завжди, після зворушення наставала реакція. Він тільки кивав на знак згоди головою, сам не відаючи, на що погоджується.

— А ти слухай, слухай, голубе. Позавтра завком штурмовий день оголошує. Хотять прорив ліквідувати. Вихідний же позавтра, а вони працювати... А ми не вийдемо! Не підемо й край! Що зроблять? Ти так і перекажи Авраменкові, Петрову, нехай не виходять на роботу. Треба всіх інших підбити. Мені, знаєш, для виду доведеться піти, щоб не було помітно, а потім зберемося у мене, вип'ємо, погуляємо,—піднесено закінчив Гладун.

— Піти треба, заплітаючись язиком, вимовив Стецюк,—треба піти, бо як не підеш — виженуть зовсім... І крутнув пальцем у бік дверей.

— Хто вижене? Не мають права! Раз день відпочинку,—значить відпочивай.

— Вірно, не мають права!—ствердив Стецюк.— Не підуй! Під три чорти! Нехай самі штурмують.

— Так і хлопцям передай.

— Я зроблю. Ніхто не піде. Нехай сам Пащелопа штурмує.

Гладун був задоволений, його плани наполовину здійснилися. Тепер можна було кінчати.

— Може недостача у тебе яка?—запитав він Стецюка,—я, як товаришу, допомогти можу. Знаю, важкувато тобі. Родина ж велика.

Стецюк пригадав забруднену кімнату, на підлозі діти, третій день у хаті ні копійки. Всю попередню получку пропив, а те, що належало, відрахували за прогули.

— Мені б,—зам'явся він і вирішив, мабуть, позичити,—мені б не мішало б трохи.—Гладун дістав з кишені три новенькі червінці і поклав Стецюкові в долоню.

4

Максим сидів приголомшений щойно вислуханою звісткою, дивився затуманеними очима перед собою, але не бачив благально простягнутих рук і тремтячих вуст. І те, чого він ніколи не мав на думці, чого ніколи не міг припустити, стало реальністю, випросталося на весь зріст і неймовірно важким тягарем лягло на плечі. Хіба ж три дні тому міг Максим провести будь-яку аналогію між найменням убивці голови Дієвської сільради та прізвисьмом своєї дружини? Чи мало на світі однакових прізвиськ? На думці не було навіть нічого схожого. Та тепер він переконаний. У сусідній кімнаті спала ця людина („а може не ця, може це помилка?“—майоріла в голові думка) і Максим вслухався в дуже хропіння, що хвилиною наростало за дверима і розбивалося десь під стелею на дрібні скалки різних голосів.

І найбільшоче було, що Оля, ця сама жінка з заплаканим лідом, обдурила його, скористалася з його безмежної довіри,

не знати було, чого плаче вона. Можливо лише тому, що боїться, що ось зараз підведеться Максим і приведе сюди міліцію, викаже її батька... Але Максим розбиратися не хотів. Він знав лише одне: у життя ввірвалося щось цілковито нове, владне й жорстоке, зім'яло всі почуття, всю відданість до цієї жінки і воно вимагало діяти, діяти якнайшвидше. Він дістав з полиці газету і знайшов на другій сторінці вже давно читаний допис:

„Вбивство у Дієвці. Куркуль Зотик, двома пострілами забив голову Дієвської сільради Мохнатенка. Злочинець невідомо куди зник. Треба посилити боротьбу з куркульським терором...“ Далі не читав. Підніс газету дружині. Тремтячими руками вона взяла зібгані аркуші, прочитала й на обличчі мінливо виступили червоні й білі плями.

„Це він,— промайнула впевнена думка у Максима,— її батько вбивця“.

Вона прочитала дописа до кінця й, удаючи з себе спокійну, доторкнулася рукою до його плеча.

— Максиме, ти помиляєшся, з цим у батька нема нічого спільного. Нічого! У нас у селі багато Зотиків.

— Але чому ти мені раніше не сказала, що твій батько...— останнє слово він не міг вимовити, але вона зрозуміла.

— Я боялася, що ти облишиш мене: я ж люблю тебе, Максиме, і колигнулася в його бік стрункою постаттю, доторкнулася гарячим тілом плеча.

„А може справді це дурниці? Може простий збіг?“— намагався заспокоїти себе Максим.

— Я знаю, це неприємно тобі. Він пробуде у нас не довго. За два дні він виїде.

— Чому ж ти не сказала мені зразу, що він експертник, якби я випадково не натрапив на листа до тебе, ти б далі мовчала! Чому ти мовчала?

— Я не хотіла непокоїти тебе.

— Це, знаєш,— він підшукував потрібні слова, задихнувся і, простягнувши з силою наперед руки, стискаючи кулаки, скрикнув,— знаєш, що це — злочин?

Удаваний спокій змело. Вона відсахнулася від плеча.

— Максиме, ти ж любиш мене? Максиме, це батько — мій рідний батько, заради мене, Максиме, — вона впала на коліна і, обхопивши рукою ноги, благально простягнула до нього лице. Його рука мимоволі опустилася їй на голову, вона відчула цей ласкавий дотик і вогники перемоги спалахнули у серці. „Значить він не розкаже! А там за день батько виїде“. Вона врятувала його! Максим вагався. Чомусь пригадав Пащелопу, він бачив на своєму місці старого токаря і зважував, як би чинив той у такому випадку. І щось підсвідоме штовхнуло думку, він би віддав владі куркуля. — Хотів встати зараз же піти до Пащелопи, розказати йому про все, він порадить. Дружина помітила вагання.

— Максиме, заради мене, ти мусиш мовчати! Ти ж любиш мене, Максиме?

— Я не можу мовчати, Олю!—І рука, що лежала на голові, повільно спустилася вниз, прослизнувши по обличчю і вражаючи його холодом.

Вона підвелася на ноги і, з ненавистю глянувши на нього, прошепотіла:

— Тоді... тоді... я піду від тебе!—Він знав, що вона скаже ці слова і, не вміючи перемогти хвилювання, здригнув усім тілом. Десь у глибині свідомости колихнулася ледь ясна думка:

„Може справді нічого нема такого? Пробуде й поїде“.

А за дверима дрижало дуже хропіння, напирало рішучою хвилею на двері, билося у стелю і розсипалося десятками різних ладів, закінчуючись протяжним свистом.

5

Опівночі крізь сон почув Максим, як Оля тихо підвелася; він розтулив повіки і в темряві кімнати бачив її білу струнку постать з розпущеними косами. Він ледве втримався, щоб не простягнути руки, схопити її й піти до забуття, до нестями... Вона з хвилику постояла і навшипінках, щоразу озираючись, вийшла з кімнати, щільно закривши за собою двері. Ту ж мить Максим був біля дверей і притулив вухо до холодного дерева, намагаючись вловити все, що відбувалося в сусідній кімнаті. Спочатку нічого не можна було розібрати. Він чомусь так хвилювався, що калатання серця віддавалося луною в вухах і заважало розбирати те, що діялося за дверима.

— Тату, ви мусите завтра поїхати...—зашепотіла Оля, — він проти вас, він може вас видати, я не винна, тату.

— Завтра?—перепитав хриплим басом Зотик. — Завтра? Я не можу завтра, доню. Мене ж спіймають. А як він дізнався? Ти розказала, сволота!—і важко засопів.

— Я не винувата, тату, — благально промовила Оля, — він побачив листа, що вам передав Гладун... Ви забули його на столі.

— Гладун? Значить, і цей замішаний?—Тепер Максимові майже було ясно, хто цей Гладун. Чому саме була у нього Оля, але Оля, хороша Оля, яку так любить, вона чужа...

На хвилику він відсагнувся од дверей. „Чужа“, — прошепотіли його уста, і голос свій видався йому теж далеким і чужим...

Хтось стукнув у вікно в сусідній кімнаті. Оля побігла відчиняти, він знову притулився всім тілом до дверей, заспокоюючи себе, що Оля не винувата. Зараз усе буде ясно. Все зрозуміло. Але хто це? Хто це зайшов? Навіть не почувши ще голосу, він по ході, з розвальчастих качаючих кроків догадався: „Гладун“!

І водночас, як промайнула думка, почув голос тесляра.

— Спить? Чи дома нема?

— Спить, — відповіла Оля. Запитання і відповідь зрозумів Максим: вони були про нього.

Зотик хрипло щось забурмотів Гладунові; долітали окремі уривки, але Максим зрозумів суть. Він розказував, що про все довідався Максим.

— Пропало!—Боляче зойкнув Гладун.— Треба годі тікати!
— Тікати — підвищив голос Зотик.— Куди тікати? Мене впіймають на першій станції. Е-ех!

— А як він видасть?

— Він не повинен. Зятьок все таки, сродственник, — долетіло до Максима єхидне, не без іронії, видавлене слово. Він на хвилину примружив повіки і пригадав другого такого ж як цей Зотик, тільки й різниці, що звали того не так.

Тоді пригадалися йому тяжкі роки поневірянь, наймів, смерть батька, матері, він один лишився на поталу куркулеві.

„Сродственник!“ — зісно прошепотів Максим. — „Зятьок... ууух!“.

— А Окулько видав, падлюка, — знову почув з-за дверей Максим, — видав стерво.

— Його б туди! Не завадило б! — додав Гладун, — що зробилося, що зробилося? Пройшло наше, не вернеться!

— Вернеться! — впевнено промовив Зотик. — Вернеться! Всіх їх треба порозстрілювати іродів, — прошепотів він. Тепер Максим не вагався. Зотик вбивця голови сільради. Зотик — злочинець, але ж це батько його Олі, вона ж піде від Максима, якщо... нехай! — він вирішив. Максим більше не підслухував. Ліг на ліжку і в голові викристалізовувався до найменшої дрібниці план того, що він завтра мусить зробити. Він міцно зтулив повіки, удаючи, що спить, але думка працювала. Не було більше вагань. За стіною ще довго шепотіли, потім вийшов хтось один, скрипнула клямка і до кімнати зайшла Оля, вона крадькома підійшла до ліжка, пильно вдивалася в обличчя — чи спить чоловік. Максим навіть хропнув. Вдоволено посміхнулася (він крізь щілинку повік вловив блиск посмішки і подумав: радіє, що обдурила, вона не любить мене), лягла поруч, намагаючись не торкнутися його тіла. І до ранку лежали нерухомо — і він і вона, і обидва удавали, що сплять, і обидва думали про одне, певні того, що один не знає про що думає інший.

Гладун будував плани, він теж недоспав цієї ночі.

— Розорили, — цідив він у заміліу тишу, — забрали, розбили надії.

Брата Гладунового, що жив з Зотиком в одному селі, розкуркулили. Землю, куплену на гроші Гладуна, на якій мріяв оселитися він, забрав колгосп.

А вчора одержав листа, що забрали не тільки землю, а й садибу. Це зовсім вразило його. Тепер Гладун знав, як діяти. В пітьмі жаринками блистіли очі і від злості тримтіли сухі, заперхлі губи.

6

Сьогодні штурмовий день. Гасла в цехах, на брамах, на дверях кличуть на ліквідацію прориву, вони нагадують про небезпеку, що нависла над заводом, вони вимагають пильності і чуйности. І навіть сирена, така знайома і однотонна, сьогодні зовсім по іншому оповіщає робочий день, у її вереску — протяжному і незмірно бадьорому — вчувається гучне і бадьоре:

— Штурмм-мммм!

І слово це, що вчора, що кілька днів тому було звичайним, мало чим різнилося від десятків інших, сьогодні стає живим, якимось особливим, воно дзвонить переливами гартованої криці і набить незайманою силою. І це відчують десятки робітників, що поквально рипають дверима, поспішають до майстерень, і це відчуває сонце, що привітно залило дукроварню незчисленими снопами променів, і чітко тупають впевнені кроки, і в світлих залах за креслярськими столами метушаться техніки і інженери. Коли вдруге гукнула сирена, дужий струм поплив по дротах, ляснули паси і майстерні пішли на повний рух. Механік переглядав дошку відвідування, майже всі номерки є, не вистачає тільки кількох, саме — шости. Але все одно — обличчя йому сердито похмурюється, брови збігаються на перенісся, і не тільки механік, десятки очей відриваються на мить від варстатів, пильно розглядають дошку і, немов бажаючи запам'ятати відсутні номерки, дивляться ще з хвилину кудись у куток і знову схиляються над варстатами. Пацелопа здивований відсутністю Максима.

— Невже не вийде на роботу?

Майстрові не віриться, що Максим зрадить, і дійсно в цю саму мить у цех вбігає захеканий Максим. Ніяково поглядає на майстрів, поспішаючи до свого варстату. Він спізнився не навмисне. Коли пальці доторкнулися до теплуватих станин, по тілу розлився спокій. Він відчув себе увімкнутим у цей розмірений бадьорий рух машин і це відчуття раптом вернуло йому втрачену рівновагу.

Десь ще в нетрях мозку спробувала протестувати цьому якась немінна і бліда, як полум'я свічки на соняшному сьайві, думка, але він рішуче відкинув її. Певність того, що вчинок його був вірний, що хвилини зростала.

На ранок, коли знесилена думками, заснула Оля, він пішов до міліції і заявив про Зотика. Повернувся він з начальником та двома міліціонерами. Його підозріння справдилося. Коли забирали Зотика, на порозі у нестямі билася дружина, вона дико кричала, розриваючи на собі одяг і проклинала Максима. На галас позбігалися сусіди. Максим стояв у кутку з зціпленими вустами й міцно стискував руки. Кортіло підійти до Олі, заспокоїти її, сказати, щоб забула про минуле, але вона дивилася на нього ненависним поглядом, кидала йому в обличчя важкі, брутальні слова, і він не пізнавав у цій жінці своєї тихої і завжди спокійної дружини. Він облишив її на опіку сусідам і пішов до майстерень.

У цю мить, оточений напруженим клекотом варстатів. Максим забув про все. Хотілося лише розказати Пацелопі, знав, коли розкаже — стане легше. В обідню перерву він розповів йому. Старий чуло вислухав Максима і потім, змірявши його теплим поглядом, простяг руку і, міцно стискаючи Максимову праву руку, мовив:

— Тепер ти склав іспит на справжнього пролетаря! — Максим вдячно стис дорогу зашкарублу долоню. Штурмовий день кінчався. Виходили із цехів, розправляючи кремезні плечі, перекидалися словами, задоволено посміхаючись. Біля брами стояло кілька чо-

ловіка, а на брамі висіла широка таблиця. На таблиці червоними літерами рясніли наслідки штурмового дня. А трохи нижче, в кутку, чорним стовбчиком вишикувалися прізвища дезертирів і зривників. Вголос перечитували їхні прізвища. Гладун стояв осторонь, скося поглядаючи на таблицю. Він зустрівся з поглядом Пашелопи і в ту ж мить покvapно відвів у бік голову. Він ще не знав про долю, що спіткала Зотика. Раптом хтось поклав йому на плече руку. Обернувся, ледве тримаючись на ногах з розкуйовдженим волоссям, з очима налятими кров'ю, стояв перед ним Стецюк.

— Ти чого не прийшов? Ми чекали,—заплутуючись язиком серед зубів, витиснув він.— Гладун заметушився схопив його за руку і потяг його геть від гурту. Стецюк вирвав руку і з хриплим голосом скрикнув:

— Ти ж обіцяв!—на одну хвилинку замовк і потім люто додав:
— Сволота!

Гладун зблід, йому закортіло хоч би втікти самому, та Стецюк міцно вчепився у плече. Навколо їх збиралися робітники.

— Пусти,—благально протягнув Гладун,—пусти, братіку, підемо. Хтось із робітників глузливо вигукнув:— Стрілися приятелі...

Гладун ладний був, щоб земля розступилася під ногами, тільки б не бути тут цієї хвилини. Він відчував, що зараз мусить статися щось страшне. Він присунувся ближче до Стецюка і, намагаючись з кишені гаманця, дістав його і тикнув непомітно у Стецюкову руку. Той уже стояв випроставшись, не хитався, тільки очі йому запально горіли і на вустах тримтіла піна. Коли побачив у руці чорний гаманець з надлюдською силою крикнув:—Купити хочеш!— І схопив Гладуна за плече, підвів руку над головою, на тремтячий долоні робітники побачили чорний з блискучими замками гаманець. Одну хвилину Стецюк тримав його над головою, потім, розмахнувшись зі всієї сили, ударив ним Гладуна по обличчю. До них підскочили, схопили Стецюка за руку. Хтось побіг по міліціонера. Затравленим звірем дивився Гладун на Стецюка. Той, важко дихаючи, зміряв його ненависним поглядом.

— Пряницю з мене зробив, душу викрутив,—кричав він,—у печінки цвяхом заізавав, на прогули підбивав!..—Він кричав ще довго, плутано й неясно, слова перемішувалися з хриплими вигуками, які вилітали з горла, і груди йому ходили немов ковальські міхи. Раптом він замовк, глянув на обличчя робітників і з нестерпним одчаєм сказав:

— Зрадив я! Продався!

Гладун важко сопів. небезпека бійки минула. Сухорлявий Петренко, розкравши дужим рухом руки повітря, зісно кинув:

— Геть звідси, шкурник!

Боязко озируючись по боках, Гладун вислизнув з гурту і щосили побіг, перебираючи короткими ногами, а услід йому неслося владне й коротке:

— Геть!

Т р и в і р ш і

РЕМОНТ ЗЕМЛІ

Збудив залізо: встало і іде.
Ногами потяга переступає степ.
Летить над лісом,

Шрубом вкручується в плуг,
І дзвюкає підковою. У рудень рук
Не вистачає на великий вигруз.

Заводить воду у завод,
Засвічує — і от вода горить,
Трубить в турбінах, наливає порт,
Де пароплав на якорі стоїть.

Як літери електрики, як ліхтарі,
Стоять слова над мапою союзу
І світять. І в льодовий ріг,
В полярне поле увіходять люди...

І пише в книгу піль за твором твір
Колишніх і теперішніх пшениць,
На гори сходить і вбачає з гір
Шпилі прийдешніх світових столиць.

Місця високі віддає для міст,
Для рік ревущу позначає путь,
У піскову пустелю тисне ліс
І сонце — у болотну каламуть.

То в думання заходить як гігант,
Що зародився сам із думання й борні,
Не Александер, не Наполеон, не Кант,
А слюсар по ремонту на землі.

НІЧ У ЛІСІ

(Із слюсарем Шарабаном)

У ліс раніше
скрадається ніч,
чапаючи на тіневі сторони.
Тіні глутають невічний світ
і вохко стає і холодно.

Куркуляче коріння корявими пальцями
вчепилось в землі і не віддає.
Тіневі стіни встають і хитаються,
де ти, сонце моє?

В ліс плигають попи,
деревіють і стають—стовбури
і моляться вгору:

— пресвята пика

Ряботинням зірок подовбана.

І під ними поземне все
загрузає в чорній грязюці.
Не згадаєш ні слів, ні пісень:
— Темрява і контрреволюція.

Але спереду спалахує сірник
і пливе теплий, безконечно солодкий запах.
То слюсар Шарабан закурив і зник
З ним укупі полюватимемо завтра.

СЕСТРА

(„Загальний зошит“)

— Майку! —

м'яко мовила до мене сестра —
Хочеш — подивись оцей мій зошит
— реферат з історії слов'янства
(я здавала в другому семестрі)
і Кульбакин, хоч кривився трошки,
Але все таки поставив сам: дванадцять.

Синій зошит; зламана рука
Сестрина і атрамент зелений.
Розділ перший: „Смерд сильніший оді смерти“.
Розділ другий про письменна дивні:
„Ти подвигни многе силне вуйсько
Заведи його на озера руивні
„Пак засієдни у горіє зеленой“.
Розділ третій: як Валер і Бубі
вийшли ввечері над море.
Перед ними Балтика темніла,
Дощ далекий крапав з вест-зюд-весту
За дощем Німеччина мила.
І Валер сказав до Бубі: слухай.
Темно. Ніч. Але десь б'ється Руді.
Може б'ється ще з рушницею, а може
б'ється десь за ґратами в'язниці.
І четвертий розділ: лист від Руді
пише він: коли ми скинем Круплів,

*Таню, приїзди до мене в Ессен,
essen, trinken, lieben, glücklich leben,
Ніжно тисну твою бідну руку,
Зламано в плечі — і от на небі
Чеше гребінь ґрат твого волосся пасмо..."*

І я скрикнув: — „Таню, це фантасма,
не історія це,

а маріння хворе;

Руді не писав листів до тебе

І не знав ні слова по-українськи.

Це — поезія —

і от нема ні краю,

ні спокою — безконечний розмір....

— Брате, ти не бачив розділ п'ятий,
розділ п'ятий і останній.

І ввела мене в свою кімнату.

Темно. Порожньо. Пусті стільці і лави,

І нема нікого.

— Таню.

в чім же справа?

Прихилила голову до мене

І сказала тоскно і протяжно.

— Ты не видишь? Ма-альчик!

О, я знаю, я згадав — ти вмерла

В двадцять літ, не відавши любови.

Сестро, люба, ти, що так любила.

В цій кімнаті бідній і зимовій

Твоє бачу, бачу, бачу твоє тіло.

Я збудився. Вечір у вікні хороший.

У руках старенький синій зошит.

на краммашбуді

Широко розставляючи ноги, щоб не послизнутися, ішов по каляжах старий Лапта. Несподівано дорогу загородив вантажений деревом поїзд. Лапта зупинився, але здалося йому, що він не стоїть, а йде повз нерухомий, довгий паркан. Тільки велике напруження волі змогло поставити речі на свої місця. Голос машиніста, що невідомо кому сказав: — Буксує, проклятий! — переконав Лапту, що поїзд сунув, мов сани, по мокрих від дощу рейках.

— То-то їм запарка з бетоном при такому вітрі! — відповів хтось машиністові.

Порив вітру зірвав з дерева гронки дощових крапель і болюче, мов важкими ягодами, ударив Лапту в обличчя, довів до уяви, що мова на паротязі йдеться про вітер. Лапта зрозумів це і відразу ж відчув, що капюшон плаща витягся в конус, мов шовковий аеродромний визначувач, надутий повітрям. Лапта подумав: „Корпуси будівництва стоять перпендикулярно до переважних вітрів і риштування дасть велику парусність для зимових гураганів“.

Він дійшов додому. З порогу оглянувся на будівництво. На сірому бетоні хмар червоним прапором ляскала блискавка.

У теплій кімнаті стало вогко й холодно від мокрого убрання. У кутку хропів Ваня Ажажа, вістияський кореспондент, який з п'ятьма інженерами жив у парубоцькій квартирі Лапти.

Лапта кілька хвилин замороено сидів на табуреті. Потім почав скидати важкі чоботи, які раптом нагадали йому ту радість і те призириство, з яким скинув він сімнадцятого року заіржавлені від крові кайдани Петропавлівської фортеці. В душі знялася буря ненависти. Він ударив чобітьми об підлогу, мов вазами, взятими з царської кімнати, і подумав, що всі зовнішні прояви мозкової діяльності сходять тільки до м'ясневих рухів і що він, як інженер, міг би піддати їх аналітичній аналізі й написати відповідні до рухів формули.

Лапта ліг. Загортаючись з головою, подумав, що мозкова енергія пролетаріату знаходить своє закінчення в русі, будівництві, залізобетоні...

За вікнами шовково шелестів дощ. Через кілька хвилин ті самі рефлекси мозку, про які думав Лапта, пробігли віддалення тридцять років, повернули дорослу, розумну людину в дитячі світоогляди снів.

Наче крізь невиразний шум листя, з енергійним дзюркотом упала смуга крапель. Лапта відчув знайомий холод води і прокинувся. В ногах, по-кошачому тепла, звернулася ковдра. Дзвонив телефон.

Інженер підійшов до дзвінка і мов полум'я загасив рукою звук. На дротах гойдався вітер, і через те голос у телефоні здавався збентежений, трохи захеканий і молодий.

— Товаришу Лапта, на площадку прибуло п'ять вагонів піску. Куди їх поставити?

— Тобі ж сказано куди!

— Сказати, то сказано, тільки я сумніваюсь.

— Давай на п'яту дільницю!

За вікнами блідими іскрами дотлівали зорі. Чорну головешку неба вкривав сірий, ранковий попіл. Східний край її догоряв червоною зорею.

Інженер не тільки не розсердився, що його розбудили, але був навіть радий, бо цієї ночі до нього мав приїхати син. Була четверта година.

За розкладом, поїзд мав уже прибути, але можливо, що він запізнюється, і Лапта встиг би ще дійти до станції.

Інженер похапцем одягся і вийшов. За площадкою поламаний, залишений від старих часів вітряк махав крилами над зграєю хмар, що швидко пролітали на південь. На дворі розвиднялося. Обмиті віти дерев губили над дорогою чисті, прозорі краплі. Сонце сходило, мов бльок, і тягло над площадкою нескінчені кодоли проміння.

Лапта натяг шкіряні рукавиці. Звук застібаних гудзиків нагадав йому тріск роздушуваних вошей під еластичним натиском нігтя. Він посміхнувся, і згадав фронтові ночі під Перекопом.

Лапта вийшов на міст і в спокійній ранковій тиші води побачив себе, свій піджак з білим кінчиком синові телеграми, що виглядала, наче хустка, з верхньої кишені.

Син телеграфував, що будівництво Утилькомбінату закінчилося і що він переїздом на курорт заскочить до батька, оглянути Краммашбуд.

П'ять років Лапта не бачив сина Петра, що вчився в Москві, а потім працював на будівництві комбінату. П'ять років майже не згадував про нього, а зараз лічив кожну хвилину, що роз'єднувала їх зустріч.

„Який він? — питав себе Лапта. — Все з тою ж постійною посмішкою, що так нагадує його покійну матір? Звичайно, виріс, змужнів. Більшовик“. — Було приємно йти і думати отак про свою власну дитину, в якій переломлювалися його батьківські настрої, характер та розум.

Прийшов поїзд. Білий дим, що видавлювався з тюбика димаря, мов білило, мазав полотняну натягнутість неба.

Син перший пізнав батька. Наганяючи розтібнуним плащем вітер, поділював рідні, порепані губи, сплюнув на бік неприємний, що потрапив на губи, запах тютюну.

Різким поглядом Лапта пильно подивився на сина. Розумне, мужнє обличчя від побачення з батьком почервоніло. Було якось чудно через п'ять років розлуки бачити той самий давно знайомий дитячий вираз. Навіть великі сірі гудзики на модному пальті нагадували нарізані, вимочені в компоті яблука з чорними зернами ниток — ті яблука, що колись так любив оцей син.

— Ну, як твоя перша робота? — запитав батько, вдивляючись у колись м'які, а тепер бетонно-тверді дорогі риси.

Вони пішли вздовж залізниці.

— Ти не знаєш, з яким цікавим народом я будував. У нас був американський консультант, який спочатку запевняв, що більше як дев'яносто шість замісів бетону не можна зробити за зміну, але нам цього було мало для терміну, визначеного партією, і наші бетонярі домоглися 140, 180, 300, 600, 900 і нарешті 1166 замісів за сім годин. Ось вони, подивись! — Син простяг батькові фотографічну картку групи людей.

— Добрих робітників у Радянському союзі знають однаково, як наркомів або членів Політбюра, — сказав старий Лапта, пізнаючи на знятку кількох відомих бетонярів, які недавно прибули до нього на Краммашбуд.

— ... Американець розгубився. Він нічого не розумів, — провадив далі Петро. — Він, що об'їхав півсвіту, вперше бачив людей, які без особистої користи працювали по дві зміни підряд, піснями відганяючи сон. І ти знаєш — більшовицька впертість у роботі перемогла чванливість американського шовінізму. Американець назавжди залишився в Радянському союзі і навіть подав заяву до партії.

З лівого боку величезним білим оболочком виріс крейдяний кар'єр. На височині п'ятидесяти метрів стоїть людина, держачись однією рукою за мотуз, прив'язаний вгорі до якогось кілка, і збиває ломом вертикальне нашаровання крейди. Мотуз тонкий, і здається Петрові знизу, що людина висить на волосині. Над головою вагонетки на почіпній кодовій колії кружляють від розробітків до цементного заводу, залишеного далеко позаду біля станції.

Внизу павутиння рейок, якими коногони відвозять крейду на естокаду. Тут усе біле. Навіть горобці сніговими поривами кружляють над землею.

— Чудове, чудове розташування будівництва. Тут у вас і цементний завод і, здається, під рукою й каменярні.

Лапта радісно посміхнувся. Цей милий, близький серцю комуніст розумів мистецтво організації бетонних робіт.

„Нова виробничо-технічна інтелігенція. Люди, що прагнуть на кожному кроці бути корисними партії й робітничому класу“?

У кімнаті над телефоном під намальованим черепом та кістками було написано:

„Після дев'ятої години вечора суворо забороняється говорити про площадку“.

На посипаній квітчастим малюнком цераті пасуться шахові коні. Над ліжками інженерів злітають чорні блискавки кривих укладання бетону на окремих ділянках.

Батькові колеги радісно стріли Петра. Вони хотіли обмінятися досвідом бетонних робіт. Вони не могли ні про що інше говорити, як про бетон, у бетоні бо знаходили нову красу, бетон у них жив, рухався, а часом хорував, як їхні власні діти, і вони ходили коло бетону, кутали його і боялись за нього, як за дітей.

— Більша частина робіт припадає на зимовий період, — запив фразу ковтком чаю Ажажа і, встроївши очі в склянку, запитливо крізь скло, подивився на Лапу.

Лапта пройшов по кімнаті, розрубуючи тулубом стовп соняшної куряви.

— Два роки тому я дістав сувору догану через те, що не припинив у Маріуполі першого жовтня укладати бетон, а зараз от беру на себе найважливіші об'єкти зимового бетонування.

— Ну положим, не ти, а весь колектив площадки, — перебив батька Петро.

— Так, так, ти маєш радію. Ми опрацювали план робіт, починаючи від арматурника і до інженера.

Лапті було приємно вчувати опікунчу інтонацію в синовім голосі. Йому, головному інженерові будівництва, на думки якого зважають у Держплані республіки, власний син робив зауваження.

Головний інженер підійшов до вікна. Повз осінні, наліті цитриновим соком, дерева проходили поїзди, навантажені кокусом, кругляком, рейками та жестю.

Один із інженерів — Непийвода — підвівся з валізи і вийшов, але незабаром повернувся в супроводі маленької людини, про яку Петро подумав: „Вона немає й хвилини спокою, звикла й уміє по більшовицькому керувати“.

Непийвода, тримаючи людину за руку, спитав:

— Ну, що, виключили? Та не мучте, кажіть...

Всі оточили людину.

— Виключили! І Волкова, і Кагана виключили з партії.

Головний інженер ударив людину по плечі:

— Слухай, Кронов, я ж казав, що виключать.

Людина засміялася, відстовбурчуючи надміру великі губи.

— Я погодився з катетами, і призначив на виконроба сталеливарного цеху інженера Романенка.

Петро не помилився: це був начальник будівництва.

— А ось і вона. Легка на згадку, — сказав Непийвода.

До кімнати ввійшла дівчина у волохатій козушанці, підперезана широким чоловічим поясом.

— Ну, Ната, — підвівся їй назустріч Лапта, — вас призначили на виконроба замість опортуніста Волкова. Давайте бетон безперервним потоком. — Він міцно стис їй руку.

Сталеливарний цех був надударним місцем усього будівництва. Він один потребував сімнадцять тисяч кубометрів бетону, трохи менше, як половина всього завдання.

Петро подивився на Романенка. Обличчя їй запалало. Над червоним полум'ям рум'янця горіли синім спиртовим полум'ям великі жіночі очі.

Петро знав її, навіть пригадав, що вона жила в Харкові, на Петінці, на Пороховій вулиці.

* * *

О третій годині полягали спати. Петро кілька разів перевернувся з боку на бік, мовив до батька:

— Вступай, тату, до партії. Я поручитися можу.

— Дожилися ми з тобою, Семене Іларіоновичу, що діти чесність нашу завіряють,—сказав хтось з інженерів, розрізаючи оксамит темряви кинутим недопалком.

Старий Лапта сам знав, що йому давно треба було вступити до партії, але не наслідкувався подати заяву. Йому було соромно, що не зробив він цього раніше, тоді, коли вступали його товариші. І він відкладав цю справу так, як відкладають студенти нескладеного іспита, втішаючи себе тим, що подасть заяву наступного дня, але наступний день завжди залишався наступним.

— Я б вступив, але як би, щоб без кандидатства. Не можу я бути кандидатом,—сказав Лапта. Голос у нього здригнувся на половині фрази, бо він зрозумів, що сказав дурницю. — „Ну й ляпнув“,—подумав він, повертаючись на інший бік, готуючись заснути.

Петрові на новому місці не спалося. Завжди, коли не спиться, людина перегортає своє життя, мов щоденник.

Ось вона, Ната Романенко, мила друкарниця з Порохової. Петро йде за нею по Петінці, великій робітничій околиці. Ось ХПЗ, що рік-у-рік зростаючи, суне назустріч ДЕЗ'ові, залізною ходою розчавлюючи стіноугу цвинтаря, який огидливими лапами хрестів уп'явся в землю. Це його паротяги роздерли жовтий саван пісків Туркменістану. Петро йде далі повз нові, одягнені в дикий виноград, робітничі котеджи. Пахне Петінка хмелем печеного хліба, петунією та табаками. На хлібозаводі швидко, мов цеглу, готують машинами ароматні бухалці хліба. Приємно, мов цигарковий дим, в'ється догори кручений панич навколо запалених червоним огнем мальвиних чубуків. Шумує околиця струнною оркестрою дитячих голосів. З голубої бані неба наче облуплена сонцем фарба, обспаються на сади різнокольорові голуби. Розпечений за день асфальт вгрузає під ногами м'яко, наче вогкий пісок над морем. Ніби веселі шумливі хвилі, проходять і відходять трамваї.

Стадіон „Металіст“ побудовано на колишньому цвинтарі. Петро іде повз зелені, стрижені під німецьку зачіску, кущі. Серед сотні фізкультурниць пізнає Нату. Вона грає матч у лавн-теніс. Кілька хвилин він нерухомо дивиться на її рухи. От вона невдалим ударом перебиває за сітку м'яч. Він летить по гіперболі і падає яблуком до протез. Вона повертається проти сонця, затуляючи обличчя золотим щільником ракетки, міцно на всі легені, кричить:

— Віддайте м'яч!

Петро підіймає м'яча, і мов Ньютон, відкриває в собі тяжіння до неї. — „Вона запекла спортсменка“,—думає і йде додому. Петро знає, що в кожному будинку на його вулиці живе комуніст, і в кожній квартирі—робітнича сім'я. Петінка—славетна вулиця барикад

1905 року. Вона починається робітничим інститутом і закінчується паротягобудівельним заводом. Робітники заводу ходять до інституту, щоб з інституту інженерами повернутися на завод.

Петро покликав батька:

— Тату.

— Чого тобі?

— Ти спиши?

— Ні.

— На майдані Повстання зірвали святодухівську церкву (від вибуху перед Петровими очима в блакитнім небі веселими турманами кружляє каміння). На місці її будують червонозаводський театр.

Старий Лапта відповів не зразу. Він намігся був засміятися, але сміх вийшов роблений, виявляючи ненависть і zarazом радість.

— 1905 року біля неї поставили козаки гармати і під молебінь розбили мури заводу Гельферіх Саде, коли ми зняли там повстання. Триста чоловіка загинуло під уламками та картечню.

— Та ну? Невже ж у них церковна служба була маршем, під який катували робітників? От гади.—Тільки й знайшовся сказати син.

Петро довго одягався, потім підійшов до дверей.

— Куди ти?—спитав батько.

— Я зараз прийду.

На другому березі Торця над старим краматорським заводом перекипали жовтогарячі хмари полум'я й пари. На обрії виливали жужіль. Суха робітнича земля горіла далеким, шипшиновим гаєм.

* * *

На будівництво Краматорського велетня радянська влада асигнувала сто сорок мільйонів карбованців.

Блюмінги, вальцівниці, устаткування домен та мартенів, підіймальні, трубо та газопродувні машини, обладнання для великих шахт, великі металеві конструкції та могутні підіймальні зводи має виробляти новий завод.

Його будують, як інструментальний цех чорної металургії радянського Півдня, що має випускати кожного року на 100 мільйонів карбованців готової продукції. Він мусить забезпечити на перший рік другої п'ятирічки двадцять два мільйони тонн чавуну.

Норд-ост котив над площадкою першу хвилю морозу. Червоні рани калюж бралися льодом. Смуги снігу лягали над ними, мов марля. Недалеко жовтим вінком кульбаби горіла густа низка літарів. „Ллють бетон“,—подумав Петро.

Ідучи навпростець на огні, він потрапив у бамбуковий гай залізної арматури. То був незнайомий йому цех, де тільки починали виводити колони. Він пройшов повз спітнілих арматурників, які в довгі пенали палуби вкладали залізо. Недалекий дробарський завод тручить землю гарячковим грюкотом своїх щелеп.

Хтось попросив у Петра запалити, але грудний—не то юнацький, не то жіночий—голос сказав:

— Куди палить? Давай, давай. Залишається двадцять метрів, а тоді—помагати бетонярм.

Білі, чисто вистругані дошки спалахують довгими пасами світла. Над ними нахилиються юнацькі голови і тоді бачить Петро блискучі очі в червоних віях. Бригада Марочкина другу зміну не сходить з риштовань.

— Кров з носа, а дамо двісті кубометрів бетону!..

Вітер зверху спіралею закручує фразу і з цілим оберемком остружок доносить її до Петра.

— Е-е, побережись!—Повз Лапту з вереском пролітає по горизонтальному бавкрафту вагонетка з бетоном.

— Е-е!

— Чого ореш, як оглашений?!—чути далі за якимсь заворотом.

„Скоріш би знайти Романенко, щоб не бродити безпритульним під мостом риштовання. Підійти до неї і, наче фабзавучникові, попроситись, щоб дозволили працювати. О, як гидко вештатись у благородній позі глядача, заважаючи людям“.

— Швидше, швидше давай! Не молоко. не розіллеш...

Риштовання стоїть, подібне до зруба Над ними високим, колодязним журавлем нахилився звід „кайзер“. Фраза, кинута зверху, болюче б'є машиніста на зводі. Він швидко вимикає реостат, і величезна балія, якою черпають знизу бетон, ще швидше пролітає віддаль п'ятдесят метрів.

— Де ваш виконроб?—питає Лапта машиніста. Машиніст, не відповідаючи, зводить голову вгору і кричить:

— Насть Ванна!

Потім поволі, занадто поволі для порожньої, спускає балію. Петро бачить у ній Нату. Вона тихо, мов на повітряній кулі, сідає на землю.

— Анастасіє Іванівно,—твердо ступаючи їй назустріч, каже Петро. Але вона мовчки подає йому градусник: чотири градуси. Дівчина мовчить, бо знає, що Петро розуміє—при п'яті градусах не можна давати бетон.

— Навряд чи встигнемо дати ще сто кубометрів,—каже волохатий, запорошений снігом, парубчак.—На горі прямо збиває вітер.

— Теж мені матрос. „Вітер збиває“. А ще комсомолець! Прийшла до нас інженером Настя, висунули зустрічний проти опортуніста Волкова, в юшку розіб'ємося, а дамо!—Розтираючи червоні, заклаклі на вітрі руки, кидає командир бетонного цеху Василенко.

Настя одну хвилину дивиться на бетонний завод. Транспортери сунуть нагору нескінчені смуги скалля. З широкого горла бетономішалки тече густий, подібний до тіста, бетон. Він рухається вниз сірою, живою масою, навіть дихає легкою, зв'язною парою.

— Залишається один градус,—каже Петро.

— Так, один градус, але протягом цього градуса ми повинні вкласти понад сто кубометрів, щоб не кидати комсомольське слово на вітер.—Ната повертається назустріч групі, яка простує до неї. Це Марочкин закінчив опалуб і веде свої чотирнадцятеро чоловіка на допомогу бетонярм.

— Прибули буксирники,—кидає хтось із натовпу.—Буксирники палять смачну, кременчуцьку махорку, стоять скучено, ніби великий шипшиновий куш.

— Слухай, Марочкин. Прийдеться з північного боку влаштувати дерев'яний захист проти вітру,—каже Романенко.—Ей ви, як вас там!—кричить, обертаючись до Петра.—Ідіть, наглядайте за ними, я хочу відгородити захистом бетон від вітру. Без вітру й мороз здається легший.

— Але навіщо наглядати? Хіба ми без нагляду того не зможемо?—здивовано спитав Марочкин. Він—секретар комсомольського осередку і перший ударник на комсомольській дільниці.

— Ідіть, ідіть, він вам допоможе. Він же головний інженер з одного будівництва.

Те, що вона посилає з ними якогось головного інженера, ще вище підносить її, молодого виконроба, в очах робітників. Вони оточують Петра і весело, швидко, аж він ледве поспішає за ними, ідуть на північний бік цеху.—„Невже ці бадьорі люди працюють другу зміну?“—думає Петро і йде радий за свою партію, яка змогла зробити працю справою честі, відваги й героїства.

„Кожен із них знає, для чого живе, заради чого не влізати по шістнадцять годин з риштовань. Це вони під проводом партії своїм ентузіазмом підводять життя на залізо, електрику та бетон. Оя там будується нове соціалістичне місто, яке назавжди зітре бараки, уквітчані калиновими гронками блощиць“.

Бетон з кам'яним гуркотом б'ється об дерев'яний опалуб. Ні бавкрафти, ні „кайзерів“ звід, ні укосини не встигають подавати безперервним потоком, і тому група каменярів, що встигла укласти цеглу, стоїть ланцюгом і так само, як на дніпрових провінційальних пристанях, де кидають низками кавуни, один через одного передають у цебрах бетон.

Вітер нагорі справді лютий, колючий. Він насувається на людей, силкуючись спихнути вниз. Риштовання скрипить сухо, як юхтові немашчені чоботи. Бригада Марочкина робить плотину і вітер, згинаючись водоспадом, котить через неї.

Через дві години з'являється Романенко. Тут, на горі під захистом 4,7 градусів.

— Ну, залишається сорок чотири кубометри. Чи встигнемо?

— Авжеж устигнемо! Важко на гору з'їхати, а з гори й само покотиться. Так і тут: важко до половини, а з половини вже до кінця іде,—каже хтось і радісно сміється.

— Кишки порвеш, коли отак реготатимеш,—по голосу пізнає Петро батька.

— Ну, як ваш зустрічний?—звертається він до Нати.

— Бахнемо до ранку.—Чує Петро, що вона запарилася і що їй неприємно розмовляти. Він заражається позіхами, і йому самому до болю в скронях хочеться впасти отут на риштованні й заснути.

Вітер вигнав звідкилясь зграю голубів. І вони, наче листя, що потрапило у потік, танцюють у водоскрутах вітру, шукаючи захистку.

— Що, і ти розкусив смак нашої праці?—повертаючись проти вітру, каже старий Лапта.

— Палять твої комсомольці свічки з обох кінців. Хіба можна по шістнадцять годин цілу декаду?

— Можна. Розтяжність у більшовиків надзвичайна. Вони цілу добу не кидали б роботи, як би дозволяли.

— А, Іване Ігнатовичу. Знайомся, Петю, це наш ветеран праці товариш Хоботкин.

Петро бачить діда, який витирає хусткою мокру від поту лисину. Він старий, а його широка борода здається білим, дитячим фартухом, якого вішають перед обідом дітям на груди.

„Сила партії в тому, що всі, починаючи від дитини і аж до таких дідів, розуміють її керівну роль“,—думає Петро. Він захоплений, радісно дивиться на дідуса.

Несподівано спиняються машини. Голос Романенко кричить знизу:

— Температура 5,1 градуса. Укладено сто вісімдесят вісім кубометрів проти планових сто п'ятдесят.

Гасне електрика.

— Дивись, неначе Дніпрельстан,—каже батько.—Он Кузнецкий, мов Кічкаський міст. Он бачиш—вогні гідростанції, а далі алюмінійний комбінат.

Стає незвично тихо. Тільки чути, як пориви вітру, немов Дніпрові хвилі, перекипають у нових бетонних порогах.

* * *

Шорстким язиком вітер аж до землі прилизує жовте хутро очерегу, яким пообростали ребристі худі боки торця. За один день площадка обернулася на пустелю, по якій вітер несе порошок та камінці. Бетонні заводи зупинилися, робітники збиралися гуртками. Де-не-де чулося прокляття на адресу інженерів.

Марочкин довго дивився на мертві корпуси, на рейки, які стали зайвими і непотрібними. Мороз припинив бетонування, а він, Марочкин, знав, що це значить. Це значить—на тиждень, на два, а може й на більше не дати жодного кубометра бетону. Найобразливіше було дивитись на дерева. Черенки ще не підняли, і вітер ніяк не міг обсмикати листя, яке весь час дзеренчало цигарковим папером.

„Ну, хто ж міг в отаку пору чекати морозу?—думав Марочкин. Він ніяк не міг погодитися з тим, що в такому величезному перестої, який зводив на нівець місяці безсонних ночей, ніхто не винен. Було досадно, що на площадці так багато розводили про підготовні роботи до зими, а коли вдарив мороз, ніякого готування і не виявилось.

Марочкин був у тому стані, в якому буває лікар, що у відлуді дізнається, що його власна дитина хвора. Він поспішає, захиляється вітром, збиває об каміння ноги і, нарешті, пізнає, що дитина вмерла. Так і Марочкин. Вірив у взяті темпи, вірив у те, що триста кубометрів, які домоглися на добу, не здадуть до кінця побудови

заводу і раптом все валиться тому, що на дворі якийсь там мороз, тому, що головотеси не потурбувалися забезпечити площадку потрібним устаткуванням.

— Васю.

Марочкин здригнувся. Перед ним стояла Романенко. Вона показувала йому градусник. „Всі інженери тепер бігають з градусниками, а де вони раніше були? Де ті льокобілі, пара яких повинна отеплювати бетон?”

— На якого б я ото дідька таскався з градусником? Однаково, хоч шість, хоч триста шість градусів, а бетону давати не можна. Він зневажливо подивився на дівчину, якій минулої ночі безсуперечно вірив і навіть полохливо, як селянський парубок міську, ніжно кохав.

— Ходите, міряєте, однаково, як мертвому панахида. Наробили, що всіх собак тепер на вас вішатимуть. Навіть більше,—запалюючись, кричав Марочкин,—коли завтра не піде бетон, усі ребра треба з вас повисмикувати!

— Ну, ти у партизанщину не вдавайся! Ходім ото краще на пленум будпарткому. Там Кронову kota ганяти будуть. Може подумаємось до чого.

На пленумі тихо, мов на жалібному засіданні. Чути, як на даху, наче зловлена птиця крилами, ляскає прапор. У дерев'яних діжках підвіконників розквітають пальми замерзлих вікон.

— Ну, товариші інженери, думайте, бо ми за вас не можемо думати, а будемо діяти,—похнютившись, каже секретар будпарткому.—І взагалі це дурниці, всі ці надії на колгоспні локобілі, бо вони прийдуть не раніше, як через дві декади, а ми повинні домогтися, щоб у нас завтра нормально пішов бетон.—Секретар уперто стримував себе, але всеж таки грюкнув кулаком по столу.—Чорт забирай! Що ми за більшовики, де наше опанування техніки, коли ми будем чекати для бетону погоди!

— Будемо класти арматуру, поки прийдуть локобілі.

— Термін вирішає бетон, а не арматура.

— Танцюєте ви від однієї печі,—заговорило задирикувато кілька голосів.

— Загинаєш ти не ті кути, товаришу секретаре,—підвівся Хоботкин, затикаючи за пояс кінці бороди.—Інженери тут ні до чого, бо ми теж на сьогоднішній день гнали кубометри і не знали, що буде завтра. От і примерзли, як вовк до ополонки, бо забули основну партійну мету: контроль і провід.

Тиша, яка раптом запала після галасу й шуму, здивувала Хобаткина. Він бачив знайомі обличчя, які на риштованні вважали на кожне його слово, і знав, що раз він узяв слово, то люди черкують від нього твердої, більшовицької настанови, а він ніякої опозиції не мав і взяв слово тільки тому, що в нього були попередні, що встигли накипіти, слова.

Хоботкин нахилив голову, щоб товариші не бачили полум'я, яким запалилося його обличчя, махнув рукою, сказав:—От і все.—І важко посунувся на ослін, але відразу ж підвівся, і закричав:

— Ми винні, і коли ми зараз не визволимо бетон, то покладемо отут партійні квитки, бо сказав товариш Сталін: „Нема таких фортець, яких би не взяли більшовики“. Та які ж, питаю, ми більшовики, коли морозу не переможемо?! Думайте, хлопці, бо сором позапартійним в очі дивитися.

— Свіжий бетон треба не менш, як три доби держати в теплі,— запнулася Романенко. Що вона ще могла сказати, коли для зимового бетону потрібна парова сорочка, а з замовлених у колгоспах двадцяти семи локомотивів на площадку не прибув ні один.

— Хоча б хлористий кальцій для швидкого охоплення цементу привезли,— збентежено, почуваючи свою вину, сказав Кронов.

— Слухайте. Біля парткому зібралось майже дві тисячі робітників. Їх цікавить, що буде далі з укладанням бетону.

— Сором! На всю країну сором! Мов діти, спасували перед морозом,— обома руками хапаючись за голову, закричав Кронов.

У розчинену кватирку вітер доносить заливчасті свистки екскаватора, шипіння пари, дзвін заліза, на старому крामаторському заводі.

— Дайте мені слово!

Понад стіною, по якій котяться дощові краплі людського подиху, іде твердою ходою незнайома для всіх постать. Старий Лапта, єдина позапартійна людина на пленумі, пізнає комуніста-сина, схвильовано шарпає за рукав сусіду, з гордістю каже:

— Головний інженер Утилькомбінату Петро Семенович Лапта.

* * *

На столі, на звалених шахових фігурах — невеликий сірий конверт. Євген підносить його до лампи, зубчасто, наче мереживо обриває край. Потім зморено сідає на ослін і довго читає.

Він навіть не чує, як на замерзлій землі сотні машин ведуть веселий, бадьорий танок.

„Добрий вечір, Євгене!

Пишу „вечір“, бо знаю, що ти цілі дні пораяєшся біля своїх машин. Цей лист прийде з Краммашбуду. Я тут застряг, і навряд чи доберуся до курорту. Тут одну добу був пролив, в який не дали жодного кубометру бетону. Це було тоді, коли хотіли встановлювати локомотиви та палити вугілля марки ПЖ, щоб утеплювати парою зимові об'єкти бетонування. Але другого дня зробили інакше. Зібрали спрацьовану пару старого крामаторського заводу, підвели її по магістралі труб до опалубу, зробили з нікому непотрібної пари теплу ватяну сорочку, якою утеплюють залізобетон. Утилізація пари заощадила десятки тисяч карбованців. Це я пишу тобі для того, щоб ти знав, що утилізація, як вірний супутник госпрозрахунку, увійшла на всі підприємства.

Ти, мабуть, знаєш, що ХПЗ перевиконав п'ятирічку, випустивши виробів на п'ядесят чотири мільйони карбованців. З цієї цифри уяви собі завод, що будується тут. Він щороку випускатиме виробів не менш, як на сто мільйонів

карбованців. Ти ж знаєш, що тут мій батько. Цим я хочу натякнути, що наші дідугани верховодять не малими речами, та й молодь наша теж у хвості не плентається. Тільки вчора прочитав у газеті, що товариш по інституту Бутовецький встановлює на заводі імени Дзержинського другий радянський блюмінг, при чому дзержинці висунули гасло: „Другий радянський встановити першим“. Вони змагаються з макіївцями, які встановлюють перший блюмінг.

Уяви собі завод, у підгір'ї якого — Дніпро. Це моя рідна, любя ріка. Вона милаша від усякого моря. Біля тебе кинуті човни. На другому березі далекі сині, мов дим, кущі. А за спиною у тебе блюмінг, гордість країни, агрегат, що пропускатиме один мільйон двісті тисяч тонн вальцювання на рік. Та хіба тільки Бутовецький? Тисячі радянських інженерів з власних матеріалів навчилися будувати: турбіни, екскаватори, дизелі та зарубні машини.

1932 року з 6,7 мільйонів тонн вальцювання 10% припадає на якісне, що піде на побудову нових: автомобілів, паротягів, теплоплавів та глісерів. Кожний витоп чавуну збільшує економічну незалежність країни рад.

Ось переді мною реконструктивний план заводу імени Дзержинського, що потребує триста мільйонів карбованців капіталовкладень. Там уже побудовано електровні на двісті двадцять тисяч кіловат і закінчується побудова чотирьох домен. Кожна з них щодоби даватиме тисячу тонн конденсійного чавуну. Я про це багато не писатиму, скажу тільки, що тут уперше в Союзі будується агломераційна фабрика для спікання рудного порошу, а також перший колесовальцювальний цех. Через п'ять років ми обточимо землю власними різцями, пустимо її кружляти за системою механіки та слюсарів.

От я згадую подорож до Васищева. Поїзд біжить у липневому коридорі дерев, об його боки б'ються пухкі віти, у вагони, на непокріті дівочі голови, на лави та підлогу падають ароматні квіти з бджолами, які мило лякають жінок і приємно забавляють дітей.

Я залишаю писати. Немає часу: поспішаю на комсомольську дільницю класти залізобетон.

Бувай! З комуністичним привітом — *Петро Лапта.*

... Євген не бачить, як у кімнату заходить Ганна. Але, коли помічає її, радісно підводиться і голосно, щоб вона чула, перечитує листа. Цей лист — яскравий приклад неминучої загибелі капіталізму. Капіталісти не можуть не давати нам свого устаткування і кожен з них намагається продати якомога більше, знаючи, що саме в цьому їх загибель. Хоч круть, хоч верть — однаково смерть, — каже Євген, і виходить до інституту. Він дивиться на небо, і помічає, що воно, мов кавпер, занютане голівками буйних зір.

р о з м о в а

I

Спека лежить важка і побідна,
Палючі і сухі азійські вітри.
Простуйте крізь пил, крізь глиняні злидні
За три кілометри від Бухари.
Де питомник — відомий ім'ям „Бухлоса“, *
Де бавовник — замкнений в квадрати, в план,
Де сошею автобуса

вітром проносить

Із Бухари в Каган.
Де нашим очам відкривається база,—
Оаза зелених садів та садиб.
А там Кара-Кум починається зразу.
Вітри та піски. Ні дерев, ні води.
Вам вийде назустріч господар зблідлий
Пустель малярійних син.
Агроном Золотов — винахідник
Для бавовняних піль—фашин **.
З ним вийде друг його й порадник
В квітчастім халаті дідок-узбек,
Дехканин Густа-Іргаш-Баратов
І слово розмови з ним

— зливою пада

В країні пустель та спек.

II

Густа-Іргаш-Баратов,
Докладно нам розкажи.
Минуло часу не багато
Коли тут росли комиші,
Коли в непрохідних лозах
Водилися кабани.
Тепер от — землі Бухлоса,
Сади й бавовняні лани.

* Бухлос — Бухарська лісодосвідна станція.

** Фашини — новий спосіб вирощування бавовника.

Як їх було орати,
Оброблять од межі до межі.
Густа-Іргаш-Баратов,
Ти нам про все розкажи!
Слухай далекий мандрівник,
Путь далека з Москви до нас,
А повість Бухлоса дивна
Її не розкажеш зараз.
Як виростала тут повна
Подиву й втіхи, й зросла
Станція лісу й бавовни,
А скільки образ і зла
Входило ніби отрута,
До господаря дому цього.
Завідувач Золотов, уртак,
Зве мене — агроном.
Але я не агроном, ні,
Я дехкан Густа-Іргаш, і
Він сказав:

будем сіять бавовну.
Добре — я відповів — якші!
Поглянь тепер наш бавовник
Праця була не легка...
Високий і зав'язів повний
Він диво для наших дехкан.
Про нього пишуть в газетах
Про нього слава біжить.
О, я не хотів би вмерти,
Я бажав би ще жить і жить.
Де хаші були й болота
Найкращий бавовник з фашин
Чому ж так ве люблять Золотова
Вчені люди з Шіра-Будін?
Я зовсім не агроном, ні,
Я дехканин, простий узбек,
Я знаю душу бавовни
Час посіву, поливу й спек.
Я гнув колись спину в бая
Від спек і дощів я слаб...
Всю воду з ариків — баю
Міг віддавати міраб.
Тепер вода нам, і землі — нам.
Хоч старість — моя пора,
Я радий, що ім'ям Леніна
Повна стара Бухара!
Я радий за працю в Бухлосі,
Знайома тут кожна межа.
І наші поля виносять
Подвоєний урожай.

III

Густа-Іргаш-Баратов.
 Автобуси йдуть на Каган,
 З Ташкенту до Сталінабаду
 Креслить небо аероплан.
 І радіо пісню крилату
 Співає в кзил-чайхані.
 Густа Іргаш-Баратов,
 Ти радий цьому, чи ні?
 Слухай, мій друже мандрівний,
 Засмажений нашим вогнем.
 Недавно наші посіви
 Басмач толочив конем.
 В кішлаках лишав пожарища,
 Трупі наших братів і сестер,
 Тепер його зброєю знищив
 Геройський кзил-аскер!
 Я радий, я дуже радий
 Старий і бідний узбек,
 Що сильна радянська влада,
 Що в клітці Ібрагім-бек.
 У поле прийшли машини,
 Трактор змінює кетмень
 На очах моїх творяться зміни
 Чудесніші день-у-день.
 Йдуть хлопці до комсомолу
 Радість моя—мов гора.
 Та цього ж, та цього ніколи
 Не знала стара Бухара!

Спадають роки і дати,
 Автобуси йдуть на Каган,
 З Ташкенту до Сталінабаду
 Креслить небо аероплан.
 І радіо пісню крилату
 Розносить у чайхані.
 Це значить Іргаш-Баратов
 Діждав своєї весни.
 Вона стрімко і владно прийшла,
 Хоч для нього й запізно,
 Але всюди—в місто, в кішлак,
 Весна соціалізму!